

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Das deutsche Gaunerthum

4 Teile in 3 Bd.

3

Avé-Lallemant, Friedrich Christian Benedikt

Hildesheim, 1980

b) Deutschrabbbinische Schrift

[urn:nbn:de:bsz:31-420805](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-420805)

דאס ערדראססעלן געשיחט אלוא: מאן שטעקט דען פֿער:
ברעכער ביס אן דאס קניא אין מיסט, אונד לעגט אין הארמעס
טוך אין איין ווייכעס, דאן וויקעלט מאן דאסעלבע אום דען
האלס, יעדער דער ביידען צייגען ציהט עס אן ויך ביס איהם
דאס לעבען אויסגעהט.

b) Deutschrabbinische Schrift.

III.

1) Deutschrabbinisch. Neuhochdeutsche Schreibung mit hebräischen Vocalzeichen.

פרקי אבות ו'

(Sulzbach 1844, הפלות ישרון).

פרק ראשון.

Josua es und empfangen Sinai Berge dem auf Geseß des hat Moses
משה האט דאָ געגעבן חוץ דעם בערג סיני ענטפֿען, חוץ עי יהושע
Pro: den diese und Ältesten den es überlieferte dieser überliefert
זיבערליכערט, דיעזער זיבערליכערט עו דען קלענערט חוץ דיעזער דען פרק:
wichtige Drei Versammlung großen der Männern den wieder diese und pheten
פֿעטען חוץ דיעזער דען זיבערליכערט דער גרעסטן פֿערזאמלונג. דריי וויכטיגע

1) Vom Abro פרקי אבות ist eine sulzbacher jüdischdeutsche Uebersetzung vom
Jahre 549 (1789) in meinem Besitze, welche von Steinschneider nicht aufge-
führt ist. Sie ist auf sehr schlechtem Papier mit schlechten Lettern so incorrect
gedruckt, daß sie nur mit Mühe zu lesen ist. Doch scheint diese Octavausgabe
der bloße Abdruck der ältern, von Steinschneider Nr. 241 erwähnten sulzbacher
Ausgabe von 1717 zu sein. So beginnt der erste Perek in dieser sulzbacher
Octavausgabe sehr incorrect und in schlechtem Judenteutsch:

משה האט דאָ געגעבן חוץ דעם בערג סיני וויא זינה רבינו האט
זאלן טענהרן האט ער די תורה זיבר ענטפֿערט זיין הלאיד יהושע חוץ יהושע האט זי
זיבר ענטפֿערט לו די זקנים די נאך זיס זיין גיווען די זיך נאך זיס גלעבט האבן.
חוץ די זקנים האבן ווידר זיבר ענטפֿערט דיא תורה חנדי זקנים דאָ נביאים זען
גיווען וואריס פֿאר זיטן האבן זי נט חוץ פֿיל ספרים גידרוקט גהאט חוץ חילוד
האבן זי דאָ תורה חוץ זיסן ווייג גילערנט ווע זי זייער פֿון דען חנדין האבן
בקבלה גהאט חוץ די נביאים האבן דיא תורה זיבר ענטפֿערט דאָ זישי כנסה
גדרלה דס זען גיווען הוידרט חוץ לואולייג זקנים דיא האבן חוץ גדרלה וואקן
גווען. חוץ זייר חילוד חוץ טג פֿעלה טון ח. ז. ו.

lang = seib nämlich Versammlung großen dieser Grundsätze die waren Lehren
 לנהרען וואָרען דיא גרונדזאָטלע דיוער גרָקסען פֿערזאמלונג, כענליך: זייד לִמְנָג:
 Wortwerk ein macht und aus Schüler viele stellet Urtheilssprechen im sam
 זאח חסן מורטהילספערעכען, טעללעט פֿיעלע טילער מויד, מויד מלכט מיין פֿאָרוערק
 Geseß das um
 חוס דאָז געזעץ.

großen des Mitglieder spätesten der einer Gerechte der Simeon
 שמועון דער גערעכטע איינער דער טפֿאָטעטען מיטגלידער דעז גרָקסען
 moralische die besteht drei durch Wahlsprüche zum hatte Senats
 זענלעז, העכטע לוס וואָהלטפֿרעכע: דורך דרייז דיקע בעטטעהט דיא מִפֿרָזיטע
 und Gottesdienst den durch Gehorsamkeit die durch Welt der Ordnung
 פֿרדונג דער וועלט — דורך דיא געלעהרזשאַקייט, דורך דען גאָטטעדיענוט מור
 Nächstenliebe praktische die durch
 דורך דיא פֿראַקטישע נאָכזעטלעכע.

zum hatte Gerechten des Simeon's Schüler ein Socho aus Antigonus
 אנטיגנוס מויד סוכו, מיין טילער שמועון: דעז גערעכטען, האטטע לוס
 einß um dienen Herrn ihrem die Sklaven wie nicht seib Wahlsprüche
 וואָהלטפֿרעכע: זייד ניכט וואָ טאָלזשען דיא מיהרעס הערן דענען לוס איינע
 Herrn ihrem die Diener wie sondern erhalten zu ihm von Belohnung
 בעלזאָנג פֿאָן מיהס לז ערהאַלטען, זאָדערן וואָ דיינער, דיא מיהרעס הערן
 echte ihr werbet alsdann Belohnung auf Rücksicht ohne aufwarten
 מוידוואָרטען, קאָנע ריקויזט מויד בעלזאָנג; קאָדען ווערעט מיהר קאָטע
 besigen Gottesfurcht
 גאָטטעפֿורכט בעזילען.

aus Sochanan's Sohn Jose und Bereba aus Josefs Sohn der Jose
 יוסי, דער זאָהן יועזר: מויד צרדה, מויד יוסי, זאָהן יוחנן: מויד
 pflegte erstere der ihnen von Ueberlieferung die hatten Jerusalem
 ירושלים, האטטען דיא מיהערלעכערונג פֿאָן מיהנען, דער ערזערע פֿאָלעגטע
 bebede sein Männer weise für Versammlungsort einen Haus dein laß sagen zu
 לז זאָגען: לזס דין הויד מיין פֿערזאמלונגס־פֿיר ווינע, מלכער זיין, בערעקע
 offen jeden einen 'für Haus dein laß Hüße ihrer Staub dem mit dich
 דיך מיט דעם טאָב מיהער פֿיסע; לזס דין הויד פֿיר איינען יערען קאָלען
 über = vermeid: und Hausgenossen deine wie Dürftigen die betrachte sein
 זיין: בעטרעכטע דיא דירעטיגען וואָ דיינע הוידגעלזסען מויד פֿערמיידע מיהער:
 für nicht es halten Weisen die Frauenzimmer dem mit Geschwäg flüßiges
 פֿליסיגען געטוואָך מיט דעם פֿרויעליכער, דיא ווינען האלטען עז ניכט פֿיר
 dem mit geschwäige schwagen zu viel Weibe eigenen seinem mit rathsam
 רחמנאָס, מיט ווינען אייגענען וויבע פֿיעל לז טוואָלען, געטווייגען מיט דעם
 findet Gefallen Weibergeschwäg an wer daher sagen sie andern eines Weibe
 וויבע איינען פֿערערן; זיא זאָגען דאָהער: ווער פֿאָן וויבערגעטוואָך געלעלזען פֿיערעט,

zu Pflichten seine ab selbst sich hält Sünde seiner Ursache selbst ist
 חיות ועלבות אורח'כע זייער זינדע, האלט זיך ועלבות חב, זיינע פשוט'טען לו
 zu Hölle eine selbst sich zieht und erfüllen
 ערפילונען חו' ליעהט זיך ועלבות חיינע האללע לו.

Schüler waren Arbelite der Nitthai und Parachia's Sohn der Zehosua
 יחושע, דער זאָהן פּרחה'י, חו' נתאי דער חרבעליטע וואָרען טילער
 schaffe sagen zu pflegte Parachia's Sohn Zehosua Vorigen beiden der
 דער ביידען פּאָריגען. יחושע, זאָהן פּרחה'י, פּאָלעגטע לו זאָגען: טאָפּע
 Menschen jeden beurtheile und Freund einen dir erwirb Lehrer einen dir
 דיר-חיינען לעהרער, ערוויב דיר חיינען פריינד, חו'ד בעאורטהילע יעדען מענטשן
 Seite besten der nach
 נאך דער בעמטען זיטע.

einem von dich entferne Wahlsprüche zum hatte Arbelite der Nitthai
 נתאי דער חרבעליטע האטטע לוס וואָהלספּרעכע: ענטפּערנע דיר פּאָן חיינען
 daß nicht glaube und Gottlosen dem zu nicht dich gefelle Nachbar bösen
 באָזען נאָכבאָר, געזעלע דיר ניכט לו דעם גאָטטלאָזען, חו' גלויבע ניכט, דאס
 feihest entgangen Handlungen deiner Vergeltung der du
 דאס דער פּערגעלטונג דיינער האַנדלונגען ענטפּאָגען זייעט.

Fortsetzung.

יהודה¹⁾, זאָהן טבאי²⁾, חו' שמעון³⁾, זאָהן שמאי⁴⁾, ביידע טילער
 דער ערטערען, האטטען פּאָלעגנע וואָהלספּרעכע: דער ערטערע פּאָלעגטע לו
 זאָגען: חלו ריכטער בעטרעג דיר ניכט וואס חו' זאָוואָלטער, בעטרעגטע דאס
 פּאָרטהייט זאָ לזאָג זאָ פּאָר דיר טעהען, ביידע חלו גלייך חוואָגערעכט; זאָבאָלד
 זאָ חבער חבגעטרעטען זינד חו' דען אורטהיילונספּרוך פּאָגענאָווען האָבען, זאָ
 זעהע זאָ וועדער חן, חלו וואָרע קיינער פּאָן ביידען טערעפּאָר געוועזען.
 שמעון, דער זאָהן שמאי⁵⁾, זאָגטע: חוואָגערעכטע יאָ ניכט, דאס לייגען
 גענויח חוואָלפּאָרטען; ניס דיר חבער מיט דיינען וואָרטען זעהר חו'ן חכט, זאָ
 מאָכטען דאָדורך געלעגעהייט לו לייגען פּיידען.
 שמעיה⁶⁾ חו'ד אבמליון⁷⁾, טילער דער ביידען ערטערען, האטטען פּאָל-
 גענדע וואָהלספּרעכע: שמעיה פּאָלעגטע לו זאָגען: ליעב דאס חרבייט, האטע דאס
 עהרענווירדען חו' דאָקאָג דיר ניכט לו דען גראָסען.

- 1) Jehuda.
- 2) Labai.
- 3) Schimon.
- 4) Schetach.
- 5) Schamaja.
- 6) Abtalion.

אבמליון פלעגטע לז זאגטן: **חיהר** ווייזטן, זייד פֿאָרזיכטיג. מין חירען
לעהרען! ווער ווייס, ווען מייך דאָז לאָזט טריפֿעט, וואָסערטפֿעט פֿאלטערטעטן, מוי
חיהר ווערדעט פֿערטריעבען, דאָהער וואָז מאָגענאָדעט וואָסער חיוט (דאָז הייסט וואָז
חירע לעהרען מיטרייטעט ווערען), זאָ דאָס טילער דיא נאָך מייך קאָמוטען דאָס
געניסען אונד היטטערבען, זאָ וואָרע דער נאָמע דעו הערן דאָרף ענט-
היליגעט.

הלל (י) מוי **שמאי** (י), ביידע טילער דער פֿאָריגען, האָטטען פֿאָלגערע
וואָסערטרייכע. **הלל** פֿלעגטע לז זאגטן: געהאָרע לז דען טילערן **אחרן** (י), זייערע
דען פֿרידען, בעטערעט דיך חייטערמאָט לז ערהאַלטען; זייערע דיא זענטען, אונד
זייעט זיח לזס געזעטלע.

נאָך פֿלעגטע ער לז זאגטן: ווער זיינען רהם מויזברייטען ווילן, דער פֿערלערט
זיין גאָלד. ווער זיינע קענטניסע ניכט פֿערזעהרט, פֿערזייערט זיח, ווער גאָר
ניכט לז לערנען פֿערלונגט, פֿערדיעט ניכט לז זעבען.

פֿערנער זאגטע ער: זאָרע מייך ניכט פֿיר מייך, ווער דען זאָלטע עז טהון?
זאָרע מייך בלאָס פֿיר מייך, וואָז בין מייך דאָן? אונד געזעהט: ניכט יעלטל,
וואָן דען?

שמאי זאגטע: מאַכע דיא ערלערנונג. דעו געזעטלע לז דיינעם פֿאָרזיכטיגעטן
געטאָפֿטע, פֿערטפֿירך וועניג אונד זייעט פֿיעל. אונד בעגענגע יעדעס זענטען
מיט פֿרייזליכקייט.

דער לעהרער **גמליאל** (י) האָטטע לזס וואָסערטרייכע: האָלטע דיר מיינען לעהרער,
דאָמיט דאָ דער לזוויפֿעל זייערעהאָבען זייעט; זאָגאָר דאָז פֿערלעהנטען דיינער
גיטער לזסע ניכט נאָך מאָגעפֿאָהרעס זייערטלונג געטעהען.

מין זאָהן **שמעון** זאגטע: מאָטער ווייזען בין מייך מויפֿענעוואָזען, אונד האָבע
פֿיר דען טטערבליצען ניכטו לזטראָגליכער געפֿאָרען, פֿאָ דאָז טווייגען; דאָז לעהרען
חיוט ניכט דיא הויפטוואָכע, זאָנערען דאָז דאָרנאָך-האָנדען זייערעהויפט; ווער פֿיעל
רעדעט, פֿערלונגסט נור פֿעלער.

דער לעהרער **שמעון**, **גמליאל** (י) זאָהן, האָטטע לזס וואָסערטרייכע: דורך
דרייז דיינע בעטטעהט דיא וועלט, דורך רעכט, וואָסעהייט אונד חייטערמאָט; דען
זאָ הייזט עז מין דער טרייט: וואָסעהייט, רעכט אונד פֿרייער ריכטען מין חייטער
טהאָרען.

רבי **חנניא** (י), זאָהן **עקשיא** (י), זאגטע: דער עוויגע וואָלטע **ישראל**

- 1) Hillel.
- 2) Shamai.
- 3) Aaron.
- 4) Gamliel.
- 5) Hanania.
- 6) Akafahia.

בעגליקען, דארום גאב ער זיךס פילע געוועטלע אונד פארטריפטען. דען ער
היינט: דעם עוויגען געפאלט ער, זייער פאלקאממענהייט ווילען דאז געוועטן
גראס לז מלכען אונד לז פערדערליכען.

IV.

2) Alte Schreibung.

Der dreiundzwanzigste Psalm David's.

Nach J. Burtorf, „Thesaurus gramm. ling. sanct. hebr.“, S. 651.

געברעכן nit wert Ich Girt mein is Gott David zu Gesang Ein
א חיינ גיזאנג לז דוד. גוט מיז זיין הירט. איך ווערט מיט גיברעכֿן:
führt Ruhung der Waffern Auf hauern mich er macht Gras des Wohnung In
ב אין וואונג דיר גראז מלכ ער איך הירט. אונד ווארטן דך רואנג בירט
nich er
ער איך.
um Gerechtigkeit der Steigen den in mich führt er Sel mein derquidt Er
ג ער דרקוויקט זיין זיל, ער בירט איך אין דען טטיגן דר גירעכטיגקייט אונד
וילען Namen seines
זיינט נאמן ווילן.
nit mich ich fürcht Totes des Schatten des Thal im geh ich wenn Auch
ד איך ווען איך גיה איס טאל דעם טאטן דיר טוטט בירכט איך איך מיט
mich trösten die Stab dein und Ruth Dein mir mit bist du Denn Böses
בוינט. דען דו ביסט מיט מיר. דיין רוט אונד דיין טראכט דיר טרויטען. איך:
gemacht feist haßt Du Feinden meinen gegen Tisch ein mir anrichten wiest Du
ה דו ווירטט אנריכטען מיר איין טיש גיגן. מיין פיינדן. דו האטט בייטט גימלכט
voll is Becher Wein haubt mein Del mit
מיט אונד מיין הויבט. מיין בעכער מיט ואל.
will ich Und Leben meines Tag alle jagen nach mir sollen Genad und Gut Allein
י אללין גוט אונד גימלכט אונד מיר כך יאגן אונד טג זיינט לעבן. אונד איך וויל
Zeit lange Gottes Haus im ruhen
רואן איסן הויז גאטט לזאנג לייט.

ein bei ar
טען ביז דעם
Kammer-Zu
לז דין קאמ
mit wollen
לז וואלטן
und waren
לז ווארט
nahmen und
קנין דאז
Müder die
דיר ווימיר
und sie ging
גיגן דין
in Schamer
ין האר
das haben
לז נאמן
waren Da
לז דא
geant da
דא געאנט
vertrauen
דערטראווען
fröhen die
לז פרויען
Zeit: 2:1

1) Ein
2) Bei
3) Ger
4) Reiz
5) Ge
6) Ge
7) Bei

Die Maurer zu Regensburg.

Amsterdamer Maasebuch, Maase 171.

einem bei arbeiten die Mäurers zwei waren da Regensburg zu Geschach Maaseh מעשה. גיטאך לז רעגנטבורג דא ווארן לויזא וויאדערט דא מרבתן ביזא חייטן
 KammerZuben die in sie sachen da arbeiten sie wie und GassenZuben der in Zuben יודן חין דער יודן גאסין, אזוי וויא זיא מרבתן דא גאסן זיא חין דא יודן קאמיר
 mit wollten sie daß anander mit sich sie beratheten Da liegen Gold und Silber viel פיל זילבר אזוי גאלד ליגן. דא בראטטן זיא ניד מיט אנדר, דאז זיא וואלטן מיט
 und waren Schul die in Zuben die weil der steigen ein Kammer die in anander אנדר חין דא קאמיר חין טטיגן, דר וויז דא יודן חין דא טול ווארן, אזוי
 nahmen und anein da steigten und also auch thäten sie und nehmen wof ein= Alles אלז חין וועק יי נעמן אזוי זיא טעטן אך אזא אזוי טטיגטן דא חין אזוי נאמן
 Mäurer die von einer sich gedacht Da Gold von und Silber von Chaphazim viel פיל חפאזים יי פון זילבר אזוי פון גאלד. דא גידאכט ניד חיינד פון דא וויאדער:
 und hin ging Und richten aus= alleinig wohl es will Ich Chawer ein mir soll was וואז זאל מיר חין חבד? יי אך וויז עז וואזאז חלייגך אזוי ריכטן. אזוי גיגן חין אזוי
 in Hammer ein mit kriechen araus noch zum wellen hat er da Chawer sein schlug טאג חין חבד, דא ער האט וועגן לוס למך חרויט קרייכן מיט חין האמיר חין
 das nahm und todt war und Kammer die in fiel rab ein= er daß Kopf sein זיין קאפף ראט ער חין ראב פיל חין דא קאמיר אזוי וואר טוט, אזוי נאכ דאט
 waren Da mit der= wof ein= lauft und Peger den von alles Gold und Silber זילבר אזוי גאלד חוט פון דען פיגד יי אזוי לויפט חין וועק דער מיט. דא ווארן
 gefand da kamen Schulen der aus nun sie wie und Schulen der in Israel col nun כון כל ישראל יי חין דער טולן, אזוי וויא זיא כון חויט דער טולן קאמן, דא גיפאנד
 beschrafen Da liegen Peger ein Kammer fein in Haus dem von habbajij Bal der דער בעז הבית יי פון דעם חויז חין קאמיר חין פיגד ליגן. דא דערטראקין
 fürchten sie Denn thun wof ein= Sob im Peger den sie wollten Da sie זיא. דא וואלטן זיא דען פיגד חוט מוד יי חין וועק טון. דען זיא פערטטן

- 1) Hintweg.
- 2) Kostbarkeiten.
- 3) Genosse, Theilnehmer.
- 4) Zeichnam.
- 5) Ganz Israel, alle Juden.
- 6) Hausherr.
- 7) Im Geheimen.

Nvé=Callé mant, Gaunertum. III.

haußen es man hat Da geschach schier aach als laß Ueber: ein vor sich
 זיך פֿר מיין איבער לײַז חײו (1) חלז מך שײך גשחך. דא האט מן עז באווען (2)
 memiß Goi ein hatten Schudim wie geworden gewahr Gass Gojim die in
 מיין דיא גויס גאט גיומער גיומערדן, ווילא יהודים (3) האטן מיין גוי (4) וויילא
 wollten und laufen zu Gassen Juden die in Gojim viel kamen und gewesen
 גיווען (5), מוי קאמן פֿיל גויס (6) מיין דיא יודן גאסן לז לויפֿן מוי וואלטן חײו (7)
 fluss lief und gehn zu aach Ghoßid Zuda Rabbi kam Da machen Geseera ein
 מיין גזירה (8). מאכֿן. דא קאמ רבי יודא חסיד (9) מך לז גין, מוי לײַז פֿלוקס
 ihr Welt thun da ihr welt was Aboni sagt und Gren Rosch zum
 לוס ראש ערן (10) מוי זאגט: מרדכי (11), וואט וועלט מיר דא טון? וועלט מיר
 daß wohl doch wißt ihr und brengen um: Volk viel also Mann tobtten einem von
 פֿון מיינס טון ממן מו פֿיל פֿלוקס מוס ברענגן, מוי מיר וויט דאך וואלט דא
 euch es will ich und gearbet hinnen haben zwei die denn haben gethan nit mirs.
 מירט ניט גיטאן האבן, דען דיא לויילא האבן היקן גיארבט, מוי מך וויל עז מיין
 Gren Rosch der sprach Da gebracht um: hat andern den einer daß beweisen
 בווייזן, דאז מיינר דען מדרן האט מוס גיבראכט. דא טפרמך דער ראש ערן
 wider: Leid kein euch von keinem soll da beweisen das mir willst du wenn ich zu
 לז מוס: ווען דא וויטט מיר דאז בווייזן, דא זאל קיינס פֿון מיר קיין לײַז ווירר
 sprach Da Gassen die in halten still Weil ein Gojim die heist und fahren
 פֿארן; מוי היסט דיא גויס מיין וויל טטיל האלטן מיין דיא גאסן. דא טפרמך
 kann nit Mordener der mir daß thun zu: Wforten die neiert laßt Ghoßid der
 דער חסיד: זאגט מיימרט (12) דיא פֿארטן לז טון, ראש מיר דער מדרדך ניט קאן
 schrieb und hin Ghoßid der ging Da halb also es geschach Da laufen mel ein:
 מיין וועק לויפֿן. דא גיטאך עט מו באלד. דא גינג דער חסיד היין מוי טריב
 Da Hand die in Harug dem sie gab und Schmuos heiligen mit Kemea ein
 מיין קאיעה (13) מיט הייליגן שמוא מוי גאב זיא דעס הרקן מיין דיא האנד. דא

1) Chass wescholom, Gott behüte! (Eigentlich: schone und
 gib) Frieden!

2) Baußen, verborben vom nd. buten, draußen.

3) Die Juden.

4) Christ.

5) Memiß fein, tödten.

6) Plural von Goi.

7) Siehe oben Note 1.

8) Verordnung, Beschluß.

9) Der Fromme, Gütige.

10) Bürgermeister.

11) Mein Herr.

12) Nur.

13) Kemea, kmea, komeo, komea, ein mit Charakteren beschriebener
 Pergament- oder Papierstreifen, Amulet.

hinter ihm er sach der Da um sich sach und auf wieder Harug der stund
 שטאנד דער הרוג ¹⁾ ווידר מויז' מוז' זאך זיך מוס. דא דער זאך ער מוס הינטר
 du ihm zu sagt und ihm zu er lauft Da borgen ver: stehn andren ein
 מיין מנדן טיין פֿר בארגן. דא לויפט ער לז מוס מוז' זאגט לז מוס: דא
 gethan darum hastu das und gebracht Leben mein um mich hast du Mordener
 מארדנער, דא המטט מיר מוס מיין לעבן גיבראכט, מוז' דאס המטט דרום גיטאן
 gegangen hin bist du und gehat alleinig gern hast Genewo die du das um
 מוס דאס דאס גיבט ²⁾ המטט גערן אלייניג גיהאט מוז' דאס ביטט הין גיגאנגן
 gefallen arab hin ich das geschlagen Kopf mein in Hammer den mir hast und
 מוז' המטט מיר דען האמער מין מיין קאפף גיטלאגן, דאס מיר בין אראב גיפאלן
 war und tofes ihn legt und ihm man nahm Da anein Kammer die in wieder
 ווידר מין דאס קאמער מאיין. דא נאכט מן מוס מוז' ליגט מין תופש ³⁾ מוז' וואר
 der sagt Da geschach aach ihm als Tot zum urtheilt ver: warm zu gleich
 גלייך נא ווארס פֿר מורטיילט לזט טוט, מוז' מוס מיר גיטאך. דא זאגט דער
 also gehalten auf: nit hätt euch ich wenn nun Secht Eren Mosch den zu Ghosib
 חסיד לז דען ראט ערן: זעכט נון ווען מיר מירר העט מיט מויז' גיהאלטן, מוז'
 wahr war es Eren Mosch der sagt Da gossen ver: Blut unschuldig viel ihr hätt
 העט מיר פֿיל מוסאלידן בלוט פֿר גאסן. דא זאגט דער ראט ערן, עט ווער וואר
 ich ober geschehen nimmer soll es mir es zeigt ver: Meister lieber drum gewesen
 גיווען, דרום זיבר מייסטער פֿר לייזט עט מיר עט זאל יאסר גיטעהן, מורד מיר
 reiche viel hat Peger der Nun kommen zu Wahrheit rechte die auf sehen erst soll
 זאל ערשט זעהן מויז' דאס רעכטי ווארהייט לז קאנן. נון דער פיגער האט פֿיל רייכי
 ihm wollten sie leben lassen Peger den sollt er Ghosib dem sie baten so Freund
 פֿריינט, נא באטן זא דעס חסיד ער זאלט דען פיגער לאזן לעבן, זא וואלטן מוס
 er Denn Ghosib dem bei Meinung kein war es Aber geben Lohn zu Geld viel
 פֿיל געלד לז לון געבן. אבר עט וואר קיין מיינונג בייז דעס חסיד. דען ער
 Da Harug dem von wieder Kemea die er nahm Also thun nit es darf er sagt
 זאגט ער דאך עט מיט טון. מוז' נאכט ער דאס קאמער ווידר פֿון דעס הרוג. דא
 dem thät Eren Mosch der und aach Peger ander ein wie nieder ein: wieder er fiel
 פֿיל ער ווידר מיין יודר ווא וואר מיין מארד פיגער אך, מוז' דער ראט ערן טעט דעס
 nach der: Guts viel Ghosib
 חסיד פֿיל גוט דער נאך.

1) Harug, der Gemordete.

2) Das Gestohlene, Diebstahl, Raub.

3) Gefängniß.

VI.

Rabbi Amram's Begräbniß zu Mainz

Amsterdamer Maaſebuch, Maaſe 242.

hat der Amram Rabbi geheißt hat der Ghoſib einem an Geſchach Maaſe
מעשה. ¹⁾ גיטאך און מיינען חסיד דער האט גיהייסן רבי עמרם, דער האט
 war er und gehalten Jeshivo er hat da und Rhein an Kölln in gewohnt
 גיוואנט אין קעלין און ריין אונז דא האט ער יטיבה ²⁾ גיהאלטן, אונז ער וואר
 geworden krank er war aso war alt Ghoſib der nun Da heimen der- Mainz in
 אין זענען דר הייטן. דא נון דער חסיד אלט וואר, אונז וואר ער קראנק גיווארדן.
 da Talmidim liebe Mein sie zu sagt und Talmidim seine nach er schickt Also
 אונז טינקט ער נאך זיינע הלמידים ³⁾ אונז זאגט אונז זיא: מיינ ליבה הלמידים, דא
 Mainz zu sollt mich ihr daß Begehr mein war Also sterben wer und ich lieg
 ליג איך אונז ווער טטערבן. אלס ווער מיינ ביקער, דאס מיר זיך זעלט אונז זענען
 lieber Unser wieder Talmidim seine sprachen Da than Kawura zu Kelttern mein bei
 ביים מיינ זעלטן אונז קבורה ⁴⁾ טאן. דא טטערבן זיינע הלמידים ווידר: אונזער ליבר
 zu weit so Saffono große ein is es Denn than nit mir können das Rabbi
 רבי, דאס קענן מיר ניט טאן. דען עט איז מיינ גרויט סכנה ⁵⁾ אונז ווייט אונז
 mich seit so bin gestorben ich Wenn wieder Amram Rabbi sprach Da führen
 פירן. דא טטערבן רבי עמרם ווידר: ווען איך גיטטערבן בין, ווען איך
 ein in Draun den nach der- stellt und Draun ein in mich legt und metaher
 ווער ⁶⁾ אונז ליגט איך אין ארון ⁷⁾ אונז טטעלט דר נאך דען ארון אין ארון
 Wie will bin es wo gehn allein Schiff das laßt und Rhein den auf Schifflein klein
 קליין טיפליין אונז דען ריין, אונז זאגט דאס טיף אליין גין וואו עט היין וויל. וויל
 und metaher Talmidim sein ihm waren da war gestorben Amram Rabbi der nun
 נון דער רבי עמרם גיטטערבן וואר, דא ווארן מייס זיין הלמידים ווער, אונז
 den auf Schifflein klein ein in Draun den thäten und Draun ein in ihm legten
 ליגטן מייס אין ארון אונז טעטן דען ארון אין ארון קליין טיפליין אונז דען

1) Die Begebenheit wird auch nach Regensburg verlegt. Deshalb hat die
 amsterdamer Ausgabe des Maaſebuches folgende Vorbemerkung:

אין דעם מעשה טיט, דאס מיינ טייל ליט זאגן, עט ווער אונז רעגנטבורג גיטעגן.
 דאס קאן ניט זיין. דען און רעגנטבורג אונז זענען וואו און מיינ טיטק וועג איבר
 ניר ביז און דען מיינ טטערס אונז דא גיט טטערס אב.

2) Schule, Akademie, Universität.

3) Schüler.

4) Begräbniß.

5) Gefahr.

6) Metaher sein, reinigen.

7) Dron, Draun, Schrank, Truhe, Sarg.

Mainz nach es bis laufen zu an Strom den legen Schifflein das hebt Da Rhein
 ריין. דא היבט דאז טיפליין קיגן דען שטראם און לויפן, ביז עס נאך מעקן
 den legen Schiff das wie sahen Wunder groß das Leut die nun Wie kam
 קאסן. וויאז עס דאז לויט דאז גרוט וואונדער זאכן, וויאז דאז טיף קיגן דען
 in Meß ein wie sahen und zu derz sie laufen da kommt alleinig auf Strom
 שטראם מויל מלייניק קומט, דא לויפט דאז דר לויאז זאכן וויאז מיין אה (1) מין
 und sein Heiliges eynes gewiß muß das sie sagten Da liegt Draun ein
 מיין מרון ליגט. דא זאגטן זאז, דאז מוז גיוויט עפעס (2) הייליגט זיין מויל
 nach griffen und hin Leut die gingen Da thun Kawure zu ihm soll man begeherten
 ביגערטן, און זאל מיסן לוי קבורה טון. דא גיגן דאז לויט היין מויל גריפן נאך
 sagten und Gojim die gingen Da sich hinter Schifflein das lauft Da Schifflein dem
 דעסן טיפליין. דא לויפט דאז טיפליין הינטר זיך. דא גיגן דאז גויסן מויל זאגטן
 Rhein an laufen zu Stadt ganze die kam Da Mainz von Hegmen dem es
 עס דעסן העגמן (3) פון מעקן. דא קאסן דאז גאנצן שטאט לויפן און ריין,
 Borten den an Zehudim die nun wie Und anander durch Lehawbil Gojim und Zehudim
 יהודים מויל גויסן להבדיל (4) דורך חגבר. מויל וויאז עס דאז יהודים און דען בארטן
 Schifflein das ging da sehen Wunder groß das aach wollten und kamen Rhein von
 פון ריין קאסן, מויל וואלטן נאך דאז גרוט וואונדער זאכן, דא גיגן דאז טיפליין
 kannten Da greifen Schifflein das nach wieder Gojim die wollten Da zu Zehudim den zu
 לוי דען יהודים לוי. דא וואלטן דאז גויסן ווירד נאך דאז טיפליין גריפן. דא קאסן
 Schifflein das lauft da griffen nach derz Gojim die daß oft so Denn nit sie
 זאז זיט. דען זאז מופט דאז דאז גויסן דר נאך גריפן, דא לויפט דאז טיפליין
 begehrt Zehudim den zu Schifflein das daß sach scheinparlich man das bis sich hinter
 הינטר זיך, ביז דאז און טיינערנאך נאך, דאז דאז טיפליין לוי דען יהודים ביגערט
 Schiff das in Ghebt Zehudim die zu Gojim die rufen Da Gojim den zu nit und
 מויל זיט לוי דען גויסן. דא רופטן דאז גויסן לוי. דאז יהודים: גיט מין דאז טיף
 Zehudim den zu wieder Schifflein das ging Da is Schiff dem in was secht und
 מויל זיכט, וואז מין דעסן טיף מיין. דא גיגן דאז טיפליין ווירד לוי דען יהודים.
 war Da auf Draun den thäten und anein Schifflein das in Zehudim die gingen Da
 דא גיגן דאז יהודים מין דאז טיפליין מיין, מויל טעטן דען מרון מויל. דא וואר
 drinen stund da ihm bei lag Brief ein und Meß ein Draun dem in
 מין דעסן מרון מיין אה, מויל מיין ברייב זאך ביים מיסן, דא שטוד דריין
 seit Mainz von Zehudim ihr Freund und Brüder liebe Mein geschrieven
 גימריבן: זיין ליבה ברידר מויל פריינד, מיר יהודים פון קיך (5) מעקן, זיט

1) Todter, Leiche.

2) Etwas.

3) Bischof, ἡγεμῶν.

4) Lehawbil, zur Unterscheidung, nämlich heiliger und unheiliger Gegenstände, besonders zwischen Juden und Nichtjuden (von בָּדַל, badal, scheiden).

5) קהלה קדושה, kehillo kedoscho, heilige Gemeinde.

gestorben bin ich denn Ursache die is kommen euch zu bin Amram ich daß wissen
 ויסן, דט מיר עמרם בין לו מיר קומן מיז דא: מורזאך, דען מיר בין גיטטמרבן
 Meltern mein bei sollt mich ihr daß euch von Begehr ich und Kölln in
 מין קיק קעלין, מוז מיר ביקער פון מיר זאלט בייה זיין עלטרן
 lang und Scholom viel sein soll euch zu Und liegen Mainz zu aach die thun Kawure zu
 לא קבורה טון, דא מיר לו מענק זיגן. מוז לו מיר זאל זיין פיל טאטן נא מוז לאך
 trauern zu an all sie hebten da sachen Brief den Zehubim die nun wie Und Leben
 לעבן. מוז וואו נון דא יהודים דען בריק זאכן, דא העבטן זיח אל מן לו טרווארן
 feit Mus: viel Gajim die trieben Da Land das auf araus Draun den thäten und
 מוז טעטן דען מרון מרויט מויז דט לנד. דא טריבן דא גויס פיל ענא קייט 1)
 den konnten Gajim die Aber sie schlagten und Zehubim die über sich stärkten und
 מוז טטערקטן זיך מירב דא יהודים מוז טאגטן זיח. מבר דא גויס קאנטן דען
 den sollt man Hegmon der gebot bald So brengen Statt der von nit Draun
 מרון ניט פון דער טאטט ברענגן. זאל מאלד גיבאט דער הגמון, מן זאלט דען
 ließ Also geführt wert awel Zehubim die von nit er daß hitten ver: da Draun
 מרון דא פיר היטן, דט ער ניט פון דא יהודים מוועק ווערט גיפירט. מאלו זיט
 die trieben Da groß gewaltig war die bauen brüber Tiflo ein Hegmon der
 דער הגמון זיין היפלה 2) דריבר בוואן, דא וואר גיוואלטיג גרוט. דא טריבן דא
 es Aber nehmen möchten Draun den sie daß Bitten mit Schtablonus groß Zehubim
 יהודים גרוט טהולוכה 3) מיט ביטן, דט זיח דען מרון מעכטן נעמן. מבר עט
 Tome Tiflo die noch heißt Tag heutigen den auf und nifs alles helfst
 העלפט מלז ניקט מוז מויז דען היטיגן טאג הייסט נאך דא היפלה טאט 4)
 sagt und Talmibim seine zu Scholom zu Amram Rabbi kam Nacht alle Und Amram
 עמרם. מוז מוז נאכט קאסן רי עמרם לו חלום 5) לו זיימי תלמידים מוז זאגט
 Kölln zu Talmibim die das Da Meltern mein bei mich Begrabt sie wieder
 ווידר זיח: ביקראבט מיר בייה זיין עלטרן. דא דאז דא תלמידים לו קענין
 Mainz zu nun sie Wie Mainz nach ziehten und traurig gar sie waren da hörten
 הערטן, דא ווארן זיח גאר טרווארג מוז ליהטן נאך מענק. וואו זיח נון לו מענק
 von Ganneu den nahmen und Stadt der aus Nacht der bei sie gingen aso waren
 ווארן, מוז גיגן זיח בייה דער נאכט מוז דער טאטט מוז נאמן דען גנב 6) פון
 Rabbi nahmen und hin gingen und an Kleider weiffen ihm thäten und Elija die
 דא תלייה 8) מוז טעטן מיסן ווייטן קליידר מן מוז גיגן היין מוז נאמן רבי

1) Friebe.

2) Uebermuth, Spott, Frechheit.

3) Kirche.

4) Fürsprache, Verwendung, Vertretung.

5) Tiphlo tome, unreine, unheilige Kirche.

6) Cholom, Traum.

7) Dieb.

8) Galgen.

Amram Rabbi thäten und Statt die an Ganneu den legten und Draun den aus Amram
 עמרם חזיו דען חרון, חזיו ליגטן דען גנב און דא טאט, חזיו טעטן רבי עמרם
 Esob in blieb und magil Zehudim war und Aelteren sein bei Ramure zu
 לו קבורה ביים זיין עלטרן חזיו הק"ה י וואר יהודים חזיו חזיו בליב חזיו חזיו י

VII.

Rabbi Eliesar und die Schlange.

Aus dem Sepher Maase Haschem (1696).

(יז)

über Chawerim seine mit is Josai Ben Simeon Rabbi von Sohn der Eliesar Rabbi
 רבי אליעזר, דער און פון ר טי ב י חזיו מיט זיין חברים (1) חזיר
 gewesen heiß sehr is und gebrennt stark gar Sonn die hat so gangen Fels
 פֿעלד גאנגן, און האט דא און גאר טאמק גיברענט, חזיו חזיו גער הייט גיווענן.
 die gewachsen sein Kräutlich gute eitel da gekommen Fels ein auf sie seinen So
 און זיין זא חוץ חזיו פֿעלד גיקומן, דא מיטל גוטי קרייטיך זיין גיוואקסן, דא
 getragen haben Peroff gute die gestanden Bäumen und haben geschmeckt wohl gar
 גאר וואלט גיטעקט האבן, חזיו ביומן גיטערן, דא גוטי פיריה (2) האבן גיטערן.
 mit Eliesar Rabbi sich hat Also gewesen bei der: auch seinen Brunnen Duell- füße und
 חזיו זיסי קוועט ברוך זיין חזיו חזיו גיווענן. חזיו האט זיך ר" ח מיט
 Hiß große der wegen von geruhet ab- sich haben und gefest nieder: Chawerim sein
 זיין חברים נידר גיגעלט חזיו האבן זיך אב גירואט פון וועגן דער גרוטי היץ.
 sein gekommen Fels kühlen ein so auf sie daß Simcho große ein hatten sie Und
 חזיו זא האטן חזיו גרוטי טאדה (3), דאז זא חוץ און חזיו קלן פֿעלד גיקומן זיין
 lauft und Schlang mächtige große ein kam so saßen da Weil ein sie wie und
 חזיו וואלט זא חזיו ווייל דא זאסין, און קאס חזיו גרוטי מעכטיג טאנג. חזיו לויפט
 zu Eliesar Rabbi sprach da lauft also sie wie und bei vor- sie stark gar
 גאר טאמק זא פֿאר ביים חזיו וואלט זא חזיו לויפט, דא טאמק רבי אליעזר לו
 du dem Mann dein denn heim ein- Weg dein wieder geh Nachasch Nachasch Nachasch der
 דער דאס (4): דאס, דאס, גא ווירד דין וועג חזיו הייט, דען דין און דעם דא

1) Hakodusch boruch hu, der Heilige, er sei gesegnet.

2) Magil sein, behüten.

3) Geheimniß.

4) Genossen.

5) Früchte.

6) Freude.

7) Schlange.

nifs ihm darfst du und gethan Teshuwa hat der bringen um: sollen hast
 האמט זאלן חוס ברענגן, דער האט המוזה י גיטמן אזי דא דמרשט מיט מיקט
 Rabbi sagt Da Nachasch der zu sagt er was Abba Rabbi ihm frägt Da thun
 טון. דא פֿרעגט מיט רבי אבא, וואס ער זאגט לו דער נחש. דא זאגט ר'
 du ruf zu: du geh Nachasch der zu wieder sagt er Und still Schweigt Eliezar
 ח : טוויקט טייל. אזי ער זאגט ווידר לו דער נחש: גיט דא לו ריק, דא
 Denn than nifs ihm darfst du gethan Teshuwa hat Mann der denn Nachasch
 נחש, דען דער מאן האט המוזה גיטמן, דא דמרשט מיט מיקט טאן. דען
 will und sein fromm ganz will er daß gewesen mekabbel sich auf hat Mensch der
 דר מענט האט חוץ זיך מקבל י גיווען, דאס ער וויל גאנץ פֿרום זיין אזי וויל
 sich hinter nit ging und stehn still Nachasch die bleibt Da tan Teshuwa große
 גרויס המוזה טאן. דא בלייבט דא נחש טייל טייל אזי גיט מיט הימער זיך,
 Schlang die warum wohl Eliezar Rabbi merkt So weiters nit aach ging und
 אזי גיט אך מיט ווייטערט. אס מערקט ר' אליעזר וואס, וואס דא שטאנ
 und wert tan Nachasch die was zu sach und still schweigt er Und steht still
 טייל טייל. אזי ער טוויקט טייל אזי זאך לו, וואס דא נחש טאן ווערט, אזי
 laufen zu an wieder sie hebt Da stund still Schoo halbe ein legen sie wie
 וואס זי קלגן איין הילי טעה י טייל טאנער. דא הייבט זי ווידר אן לו לויפֿן,
 Rabbi sagt Da bringen um: Menschen den wollt und gehn fort als wollt und
 אזי וואלט אלס פֿארט גיט אזי וואלט דען מענטן חוס ברענגן. דא זאגט ר'
 nit willst Du willst du was wohl weiß ich Nachasch Nachasch wieder Eliezar
 ח ווידר: נחש, נחש, אך ווייט וואס, וואס דא ווילט. דא ווילט מיט
 dorten ruhest du wo Höhl dein in und ruf zu: geh Darum gehn heim ein: leer
 לער איין הייט גיט. דארום גיט לו רוק אזי איין דיין היל, וואו דא נחשט, דאס
 der und begafelt Zehude ein erst hat der Ein liegt von der: weit nit
 מיט ווייט דער פֿון ליגט איין, דער האט ערשט איין יהודה בגלות י, אזי דער
 dem Statt an memiff ihm sei und hin nun Geh schläft und nun liegt Gaslan
 גאלן י ליגט אן אזי טאפֿט. גיט אן היין אזי זיט מיט מויה י אן טאפֿט דעם
 von hört das Nachasch die bald also: bringen um: sollen hast du dem Zehude
 יהודה, דעם דא האמט זאלן חוס ברענגן. אזי בלד דא נחש דא הערט פֿון
 sehr sich wunderten var: Ghamerim die und ruf zu: sie läuft da Eliezar Rabbi
 רבי אליעזר, דא לויפט זיט לו רוק, אזי דא חבירים פֿאר וואונדערן זיך זען,
 hat Nachasch die mit er was sagen doch sie sollt er ihm frägten sie und
 אזי זיט פֿרעגטן מיט, ער זאלט זיט דאך זאגן, וואס ער זיט דא נחש האט

1) Buße.

2) Mekabbel sein, bekommen, empfangen.

3) Stunde.

4) Begafeln, kerauen.

5) Räuber.

6) Memiff sein jemanden, jemand tödten.

geschickt is von Nachasch die daß Eliesar Rabbi sagt Da gehat vor:
פאר גיהאט. דא נאגט ר" ל, דאט דיא נאט פון המ"י ¹⁾ איז גיטקט

Averos viel hat er denn bringen um= Nehude ein sollen hat und geworden
גיווארדן, מוזי האט נאלן מיין יהודי מוס ברענגן, דען ער האט פיל עבירות ²⁾
than wollen hat und ausgangen Der ihr von is Nachasch die weil Und gethan
גוטאן. מוזי וויל דיא נאט מיז פון מיר מורט מוינגאנגן מוזי האט וועלן טאן,
hat und geworden fromm Nehude der is weil Der= geworden is befohlen an= ihr was
וואו מיר מן ביפולן מיז גיווארדן. דער וויל מיז דער יהודי פרום גיווארדן מוזי האט
genommen an= Tephillo sein hat Zisborach Haschem und Chattaim sein auf Charoto
חרטה ³⁾ מויז זיין חטאים ⁴⁾ מוזי המ"י האט זיין הפלה ⁵⁾ מן גיטאן

daß gesagt ihr hat und kommen antfehen Nachasch der is Ruach ein und
מוזי מיין רוח ⁶⁾ איז דער נאט מנטקן קומן, מוזי האט מיר גינגט, דט
sie und tan nisch Adam Ben dem soll sie geheissen ihr hat Zisborach Haschem
המ"י האט מיר גהייסן, זיא מאל דעם בן אדם ⁷⁾ מיטט טאן, מוזי דיא

ruck zu= wollen nit sie hat darum und Sammael dem von Gewe ein is Nachasch
נאט מיז מיין עבד ⁸⁾ פון דעם סמאל ⁹⁾ מוזי דמחם האט זיא מיט וועלן לז חוב
wieder mir Ruach der hat so soll gehen anders was erst ihr man his gehn
גין, ביז מן מיר ערמט וואט מנדט געבן נאל, נא האט דער רוח מיר ווידר
geschlagen sehr ihm hat und begafelt Nehude ein hat Moscho der daß gesagt
גינגט, דאט דער רשע ¹⁰⁾ האט מיין יהודי בגולט מוזי האט מיס גער גיטאנגן.

die ich soll darum Und gelegt schlafen Wald in sich er hat nach der= und
מוזי דער נאך האט ער זיך מין וואלט טאמפן גליקט. מוזי דמחם נאל מיר דיא
Rabbi sagt er Und gethan aach ich hab und schiffen Waslan dem auf Nachasch
נאט מויז דעם גולן זימן, מוזי האט מיר מיר גיטאן. מוזי ער נאגט ר"

Satan dem man daß Simeon Rabbi Vater mein= von Bekabbolo das hab Ich Eliesar
ל: מיר האט דאז בקבלה ¹¹⁾ פון מיין פאטער ר" טמען, דאט מן דעם טאן

1) haschem jisborach, der Name (Jehovah, Gott), er werde gelobt.

2) Sünden.

3) Reue.

4) Sünden.

5) Gebet.

6) Geist.

7) Sohn Adam's, Mensch.

8) Knecht, Diener.

9) Name des bösen Geistes.

10) Bösewicht.

11) Kabbala, Empfängniß, Ueberlieferung. Bekabbolo, durch Ueberlieferung.

Kippur Jom an man gleich is Gefero ein Einem auf wenn muß geben eppes
 עפס (י) געבן וואס, ווען אויף איינס איין גיירה (י) איז, גלייך מן אן יום כסור (י)
 Taam der das is aach darum und schiken Lasosol Ssoir ein müssen hat
 האט מין איין (שעירי) לעזאזל (י) טיין אזוי דארום אדך איז דאט דער טעם (י)
 dem man daß fede schlägt um: Kapporos Kippur Jom Erev an man das
 דאט מן אן (ערב יום כפור כפרות) (י) אום טאגט, כדי (י) דאט מן דעם
 sich wunderten var: Chaverim die Und geben soll Statt sein in einem aach Satan
 טען אדך איינס, איין טאטט אזל געבן. אזוי דיא חבירים פאר וואונדערן זיך
 was sehen gehn mir lassen Kommt sie zu sagt er und Eliesar Rabbi über sehr
 זעה חובר רבי אליעזר, אזוי ער זאגט לו זיא: קומט, לאזן מיר גין זעהן, וואס
 nach Nachasch der von Spur die gingen sie Und hat gethan Gaslan dem Nachasch die
 דיא נאט דעם גזלן גיטאן האט. אזוי זיא גינגן דיא טסור פון דער נאט נאך.
 Nachasch die und liegen Beger den sie sahen Da Wald ein in sie kamen Also
 אז קאמטן זיא אין איין וואלד. דא זאגטן זיא דען פגד ליגן אזוי דיא נאט
 auf bis Fuß die von und Fuß die auf bis Kopf den von ihm auf springt
 טפרינגט אויף איינס פון דען קאפף ביז אויף דיא פיס, אזוי פון דיא פיס ביז אויף
 nahm Also Welt mit voll Hertel Weis ein lag Beger dem neben und Kopf dem
 דעם קאפף, אזוי געבן דעם פגד זאגטן זיא געטטיל פול מיט געטט. אזוי נאט
 sich setzten und awel ihm von gingen sie Und sich bei Welt das Eliesar Rabbi
 זי אליעזר דאט געלט ביים זיך. אזוי זי גינגן פון איינס אוועק אזוי זעלטן זיך
 Behude der nebbich kam da saßen da Weil ein sie wie Und Baum ein unter
 אונטער איין בויס. אזוי וואס זיא איין ווייל דא זאסן... דא קאמט געביד (י) דער יהודי
 von schwach und müd ganz war er Und geworden begafelt is da der gehen zu an
 אן לו גין, דער דא איז בייגלט גימאדדן. אזוי ער וואר גאנץ מיד אזוי טומאך פון
 ein unter sich setzt er Und bekommen Gaslan dem von hat er die Schläg
 טלעק (י), דיא ער האט פון דעם גזלן ביקומן. אזוי ער זעלט זיך אונטער איין

1) Etwas.

2) Beschluß, Bestimmung.

3) Jom Kippur, Veröhnungstag.

4) Ssoir, Vock.

5) Asosol, Name des Teufels; Lasosol, zum Teufel.

6) Geschmack, Verstand, Sinn, Bedeutung.

7) Erev Jom Kippur, der Nüsttag, Vorabend zum Veröhnungstag. Kap-
 pore schlagen heißt den zum Opfer für die Sünde bestimmten Gegenstand (mei-
 stens ein Huhn oder Hahn) um den Kopf schwingen (schlagen). Das lebendige
 Opferthier wird sofort geschlachtet. Die vielen Redensarten hierzu sehe man
 im Wörterbuch.

8) Kede, damit.

9) Nebbich (f. o.), wirklich, nun, bedauerlich, leider!

10) Schläge.

legt er und
 am himmelt
 der erdigen
 sich so Mißge-
 schick hat ge-
 sehen all über-
 schen hat ha-
 steten zu sie
 ihm in Stach-
 en gelassen
 gesessen, hat
 am himmelt
 der erdigen
 was mit me-
 der ihm mit
 hat die Welt
 hat ihn in
 nicht Adam
 der erdigen
 gelassen soll
 hat die Welt
 hat die Welt
 hat gar we-
 der gar we-
 ihm zu sie ge-
 hat die Welt
 schen und
 hat die Welt
 hat die Welt
 hat die Welt

1) Ger-
 2) Miß-
 3) We-
 4) So-
 5) Ha-
 gehung, Be-
 6) Be-
 7) Ma-
 8) Be-

sagt er und stark sehr weint er Und ab sich ruht er und nieder Baum
 בוים ירד, אורי ער רוהט זיך אב. אורי ער וויינט זער טרארן אורי ער זאגט:
 um sündigt var: es hab ich denn recht ganz is Gott von Mischpot das
 דאס מיטשפוט ני פון גאט איז גאנץ איך דען חיד האב עס פאר זינדיגט אום
 groß so Mischpot sein Gott daß kenn der: ich und is kommen zu= das mir daß
 דאס מיר דאס לוי קומן איז, אורי חיד דער קען, דאס גאט זיין מיטשפוט אום גרוס
 hastu all über= und Sam in Tehom der as und Berg starke die as is
 איז אז דא טרארן בערג, אורי אז דער ההום ² אין ים ³, אורי איבר אל האטטו
 stufen zu sie um Beschäftigst dein über schicken kennst du die Schluchim dein
 דיין טלוחים ⁴ דיא דא קענטט טיין איבר דיין ביטעפנים, אום זא לוי טרארן
 und geschehen aach mir is afo und dienst Var: ihr nach und Werken ihr nach
 נאך מיר ווערן אורי נאך מיר פאר דינטט, אורי אז איז מיר חיד גיטען, אורי
 und sündigt var: es hab ich Denn gestraft Recht zu mich hast Gott du
 דאס גאט האטט מיר לוי רעכט גיטעראכט. דען חיד האב עס פאר זינדיגט, אורי
 von nit wein Ich ubeschibba beahawa mekabbel mir auf es bin ich
 איך בין עס אורי מיר [מקבל באהבה ובחיבה]. ⁵ איך ווין יט פון
 hat Din Weß heilig dein Denn hast gestraft mich du daß wegen deß=
 דעטט וועגן, דאס דא איך גיטעראכט האטט. דען דיין הייליג בית דין ⁶ האט
 nischät Adam Ben kein geschicht es Denn strafen zu mich um gewesen maskim
 אסכים ⁷ גיווען, אום איך לוי טרארן. דען עס גיטעט קיין בן אדם ⁸ (יטט,
 geschehen soll Mensch itlichen was aus Himmel in oben vor es ruft man oder
 מורד אן רופט עס פאר אום אין הימל אורי, וואס איטליכן זענט אזל גיטען,
 hab ich Aber gethan hab ich die Sind meine auf schrei und wein ich neiert
 נייאט איך ווין אורי טרייט אורי מייני זינד, דיא איך האב גיטאן. אבר איך האב
 sehr gar weint er und Werken böse meine durch gebracht zu der: selbst mich
 איך זעלברט דער לוי גיבראכט דורך מייני ביזי ווערן, אורי ער וויינט גאר זער
 ihm zu sie gingen Also Geschrei das hörten Chawerim sein mit Eliesar Rabbi und
 אורי ר"י? א מיט זיין חבירים הערטן דאס גיטרייט. אזל גינגן זא לוי חים
 schreit und weint so er daß um wär geschehen ihm was ihm fragten und
 אורי פראגטן חים, וואס חים גיטען ווער, אום דאס ער אזל וויינט אורי טרייט?
 Stück groß ein ihm hätte und hat begastet Gaslan ein ihm wie er sagt Also
 אזל זאגט ער, וואס חים איין גולן בעגולט האט, אורי העט חים איין גרוס טריק

- 1) Gericht, Recht, Urtheil, Verfügung, Auflage.
- 2) Abgrund, Tiefe.
- 3) Meer.
- 4) Boten, Gesandte.
- 5) אהבה, ahawa, die Liebe. חיבה und chiwa (chibba), Liebe, Ergebung. Beahawa ubeschibba, in Liebe und Ergebung.
- 6) Bess din, Haus des Gerichts, Gericht.
- 7) Maskim sein, übereinstimmen.
- 8) Ben Adam, Menschensohn, Mensch.

Sohn sein Gaslan dem denn zu Welt das gehört dem Simeon heißt der gelassen
 גילאון, דער הייטט טומען, דעם גיהערט דאס געלט לז, דען דעם גילן זיין אן
 er habbajis Bal dem sag und gegeben ihm hats und gegangt ihm von hats
 האטט פון חסם גינגסט ¹⁾ חוץ האטט חסם גיגעבן, חוץ זאג דעם בעל הביה, ער
 Rabbi ihm wie als aso thät Zehude der Und lernen Thora lassen Kind das soll
 זאל דאס קינד לאזן חורה ²⁾ לערן. חוץ דער יהודי טעט חזו, חזו וואו חסם ר'
 dem von nifs weiters rührt er und Welt das er nahm aso hat geheissen Eliesar
 ח גיהיטן האט, חזו נאכס ער דאס געלט חוץ ער רירט ווייטער ניקט פון דעם
 die er küßt Also boten var: ihm hats Eliesar Rabbi Denn Sachen sein Gaslan
 גילן זיין זאכן. דען רבי חליעזר האטט חסם פאר באטן. חזו קיסט ער דיא
 das mir is wegen eurent: von wohl sich Ich sagt und Eliesar Rabbi von Händ
 הענד פון רבי חליעזר חוץ זאגט: חיד זיך וואול פון איינערט וועגן חזו מיר דאס
 Nachasch der zu Eliesar Rabbi sagt Da fort Weg sein ging er Und geschehen Ness
 כס גיטעהן. חוץ ער גינג זיין וועג פארט. דא זאגט רבי חליעזר לז דער דאס:
 dir auf gosar ich bin nun und richt var: wohl gar Schlichus dein hastu Nun
 מן האטטו דין טליחוד גאר וואול פאר ריכט, חוץ מן בין חיד גוזר ³⁾ חוץ דיר,
 tan nischit Mensch kein sollst und Wüßher der in gehn wieder sollst du das
 דאס דא זאלט ווידר גין חין דר מדבר ⁴⁾, חוץ זאלט קיין מענט מיטט טאן.
 ging und Eliesar Rabbi legen sich bückt und auf Kopf ihren hebt Schlang die Und
 חוץ דיא טלאנג היבט מירן קאספן חוץ חוץ ביקט זיך קיין רבי חליעזר חוץ גינג
 hätt was gewesen da wären nit mir wenn Eliesar Rabbi sagt Da Wegs ihre
 חירט וועגט. דא זאגט ר' חליעזר: ווען מיר מיט ווערן דא גיווען, וואס העט
 her mo: Chawerim die ihm fragten Also gestellt an: Sachen böse vor Nachasch die
 דיא דאס. פאר ביזי זאכן אן גיטעטעט. חזו פרעגטן חסם דיא חבירים, וואו הער
 und hat gesagt Alles ihm Ruach der daß Eliesar Rabbi sagt Da weiß das er
 ער דאס ווייט. דא זאגט ר' ח, דאס דער רוח חסם חזט גיזאגט האט, חוץ
 alles er hat klar so war geschehen Augen sein vor es wenn als ihm war es
 עז וואר חסם, חזו ווען עט פאר זיין חוץ גיטעהן ווער, חזו קלאר האט ער חזט
 der ihm die gewiesen Maffos die Eliesar Rabbi an hat Zehude der und gesehen
 גיזעהן, חוץ דער יהודי האט אן ר' ח דיא מכה ⁵⁾ גיווען, דיא חסם דער
 wieder war er und mispallat ihm auf war Eliesar Rabbi und hat geben Gaslan
 גילן געבן האט, חוץ ר' ח וואר חוץ חסם מופלז ⁶⁾ חוץ ער וואר ווידר
 geheilt
 גיהיטט.

1) Ganefen, gaufen, stehlen.

2) Thora, das Gesetz. Thora lernen, studiren.

3) Gosar sein auf jemand, jemand etwas befehlen.

4) Einöde, Wüste.

5) Schläge, Spuren der Schläge.

6) Mispallat sein auf jemand, beten über jemand, damit er gesund werde;
 nd. een' stillen.

VIII.

Rabbi Eliesar, der Rokeach von Worms.

Aus dem Sepher Maase Nissim.

(נט)

Wermis von Rokeach von Maase
מעשה פון רוקח פון ווירמיש.

in godel Tanno ein Rav ein Goshshuv Ddom ein gewohnt hat Wermisa Zu
צו ווירמיש (1) האט גיוואונט מיין מרם חטוב (2) מיין רב (3) מיין הנח (4) גדול מיין
er Mulom ganzen dem in gefind wenf gleichen seines man das Thera der
דער תורה, האט אן זינט גלייכן ווינק (5) גיפידר מיין דעם גאנצן (עלון), (6) ער
zu noch sie hat Man gewesen mehabber Tozeros und Nearbajim viel hat
האט פיל (מעבריס) חוץ (ילדור (7) מחבר) גיווענין. (8) אן האט זיך נאך לז
Eliesar Rabbi Sarav Morenu geheissen hat Er gesagt Lowim Somim an Wermes
ווירמיש אן (יוחס טובים) (9) גיזאגט. ער האט גיהייטן (אוריט הרב רבי אליעזר
geheissen es hat er und gemacht Sepher Goshshuv ein hat Er Megermeisa
אגריזא). ער האט מיין (חטוב ספר) (10) גיזאגט חוץ ער האט עט גיהייטן
weil der: heißen Rokeach lassen darum Sepher sein hat er Und Rokeach Sepher
(ספר רוקח). (11) חוץ ער האט זיין ספר דמחם למיין (רוקח) הייטן, דער ווייל
mit Rokeach Denn Eliesar Namen sein wie as hat Zahl der in viel aso Rokeach
(רוקח) אז פיל מיין דר לזל האט אז וויא זיין נאמן אליעזר. דען (רוקח) מיט
Zahl der in aach is Eliesar und 318 Zahl der in is Dffioff vier seine
זינגי פיר חותמת (12) מיין דער לזל (מי"ח) חוץ (אליעזר) מיין מיין דר לזל

1) Wermis, Wermes, Wermisa, Germeisa, Megermeisa, Worms.

2) Angesehener Mann.

3) Rabbiner, Doctor.

4) Tanno, talmudischer Lehrer, Ehrentitel der Rabbiner; godel, groß.

5) Wenf, wenig.

6) Welt.

7) Besondere Abend- und Morgengebete.

8) Mehabber sein, verfassen.

9) Festtage.

10) Berühmtes Buch.

11) Buch des Apothekers. Hier fehlen sechs Druckzeilen, weil das in meinem Besitz befindliche Exemplar des höchst seltenen Werks durch Brand beschädigt und unleserlich geworden ist; sie heben den Werth des Sepher rokeach mit großen Lobsprüchen hervor. Das Exemplar ist in Quart vom J. 1696.

12) Dffioff, Buchstaben.

hat der Megermeisa Giesar Rabbi Chochem Talmid göttlicher großer der 318
 (ט"ח) דער גרויסער געטליכער (הלאיד חכם י) רבי אליעזר אגאמיוא) דר האט
 pflegt es denn Haus Hirschen: das in heißen zu pflegt man das Haus dem in gewohnt
 גוואנט אין דעם הויז דט מן פלעגט לז הייטן אין דט הירטן הויז, דען עט פלעגט
 dem bei gestanden hat Haus Das hängen zu aus Schild ein vor Hirsch ein
 חזין הירט פאר חזין טירל חוויז לז העקן. דט הויז האט גיטטאדן ביא דעם
 Stadt: die an bis gebaut is Haus selbig Das Gaf der in Thor unterßen
 מונטרטטן טאר אין דר גאס. דאט זעלבין. הויז חויז גבוואט ביז מן דאט טאטט
 lernen und kommen zu ihm zu pflegen Bochorim die haben Winter im Nun Mauer
 מוואר. מן חיס ווינטר האבן דא (בחורים) זי פלעגן לז חיס לז קוואן חויז לערן
 Malt Ein gewesen is Tag es eh Scheos drei oder zwei früh- morgens zu
 לז מורגנט פריא לוייז מורר דרייז טעוא. י) חוי עט טאג חוי גוואעין. חזין מאלט
 Seider ihr wie ihm zu Tag vor früh Bochorim die kamen Donnerstag ein an
 מן חזין מונערטאג קאמין דא (בחורים) פריא פאר טאג לז חיס וויא חיר (סדר) י)
 malt Ein: Sebra die auf Raschi ihm bei lernten und gewesen is
 חוי גוואעין חויז לערנטן ביא חיס (רש"י) י) מוויז דא (סדרה). י) חזין מאלט
 und Schwerter mit gesammelt anander zu Razhonim Studenten etliche sich haben
 האבן זיך עטליכ (טטודענטן רחנים) זי לז מנדר גוואלט מיט טווערטיר חוי
 die auf oben gingen und Händen ihr in Scharf lei aller- mit und Bogen Pfeil-
 פילל בוקן חוי מיט חיר לייז טארף מן חיר הענדן, חוי גיקין חובין מוויז דא
 Haus das von Tach das in Loch ein brachten und Haus sein hinter Mauer Stadt:
 טאטט מוואר הינטר זין הויז חוי ברעכטן חזין לחד מן דאט טאך פון דט הויז
 dem Ghaius das um Rebigin die brachten und hinein gingen sie und
 חוי זא גיקין הייטן חוי בראכטן דא (רעבלין) י) חוס דאט (חיות) י), דעם
 hörten Bochorim die und Kaufeasch Der Kinder ihre alle und Weib sein Kaufeasch
 חקף זין ווייב חוי חוי חירי קינד. דר חקף חוי דא (בחורים) הערטן
 vor das was hören zu geschwind loften sie Und Haus das in Gefchrei groß ein
 חזין גרוט גטרייז מן דאט הויז. חוי זא לטטן גטוויס לז הערן וואט דט פאר
 Trepp die wollten Bochorim seine mit Rabbi der nun Wie war Gefchrei ein
 חזין גטרייז מואר. ווא מן דער ראבי מיט זיי (בחורים) וואלטן דא טרעפן

1) Der Schriftgelehrte (Schüler und Lehrer, φιλόσοφος).

2) Schüler, Zuhörer, Studenten.

3) Stunden.

4) Ordnung, Brauch.

5) Raschi, contrahirt aus רבי שלמה יצחק, Rabbi Salamo Isaaq, berühmter Commentator, starb 1106. Blogg, a. a. D., S. 67.

6) Sabbatslection.

7) Mörder.

8) Frau des Rabbiners.

9) Leben.

den wollst und Wogen Weil: mit da Nozeach ein noch stunt so laufen hanuf
 המק' לויפן, זאט טטונט נאך זיין (רולד) ¹⁾ דא מיט פילן בויגן אזוי וואלט דען
 ihn hat er aber ihm nach hacket Er bringen Chaius sein um aach Raueach
 רוקח אד' זאט זיין (חיה) ברענגן. ער האקט נאך זיין, אבר ער האט זיין
 den von gewesen gewundt Achsel seiner in Wenig ein doch aber getroffen wohl nit
 נישט וואלט גראפן, אבר דאך זיין ווייג זיין זייער אקזיל גוואונט גוועזן פון דען
 und Gaf der auf sie liefen da fachen das Wochurim die Da had selbiger:
 געבויגן האק. דא דא (בחורין) דא גאפן, דא לויפן זיין אויף דא גאט אזוי
 noch wußten sie denn kommen Hilf zu sollst sie man das Geschrei groß ein machten
 מאכטן זיין גרוט גערייט דא מן זאט זאלט לו היינץ קוואן, דען זאט וואוטטן נאך
 die Da waren gekommen Chaius das um Kinder ihr mit Rebigin die das nit
 נישט, דא דא (רעבילין) מיט זייער קינדער זאט דאט חיה גיקוואן ווארן. דא דא
 oben wieder Razchonim Studenten die sein da helfen zu um laufen zu kommen sein Zeit
 זיט זיין קוואן לו לויפן זאט לו העלפן, דא זיין דאט טטורענטן רחמיס ווידר אובן
 nun sie da Und gesprungen arunter ein mauer Stadt: die sein und geloffen hinaus
 המיני גילאפן אזוי זיין דאט טטאט אוואר זיין ארוואט גיטפונקטן. אזוי דא זאט מן
 todt Kinder und Weib sein Raueach Rabbi dem sie haben da antloffen ganz waren
 ווארן גאלן אנטלפן דא האבן זיין דעס (רבי רוקח) זיין ווייב אזוי קינדער טוט
 Leib kein Mensch fromm kein und danim et jinkom Sieberach Gafchem gefunden
 גיפערין. ה"י ינקוס את דמיס ²⁾ אזוי קיין פרום מענט קיין ליי

leben der: lassen mehr aso
 אז מער זאטן דער לעבן. ³⁾

1) Mörder.

2) Der gebenedeite Gott wird die Blutschuld rächen.

3) In der Synagoge zu Worms ist noch eine alte hebräische Handschrift vorhanden, in welcher Rabbi Elieser die tragische Geschichte selbst erzählt. Sie lautet in der Uebersetzung: „Im Jahre 957 (1197) am 22. des Monats Kislew, nachdem ich Elieser, der Kleine und der Demüthige, den Abschnitt Exod. 37—41 erklärt habe und an meinem Tische saß, kamen zwei Bewaffnete, zogen ihre Schwerter aus und schlugen damit meine fromme Frau Dulze auf ihr Haupt, meiner ältesten Tochter Valotte spalteten sie das Haupt, woran sie starb, und meine Tochter Hanna schlugen sie auf den Kopf, sodaß sie ihren Geist aufgab; mein Sohn Jakob wurde vom Kopfe bis an den Kinnladen verwundet und ich am Haupte und der linken Hand, sowie auch mein Hauslehrer und alle meine Schüler verwundet wurden. Meine Frau lief noch aus dem Zimmer, und indem sie um Hülfe schrie, versetzten ihr die Mörder einen Schlag vom Kopfe bis zur Gurgel, dann einen von der Schulter bis an die Lende, hierauf ward sie von ihnen durchbohrt, sodaß die Fromme todt hinfel. Ich der Unglückliche schloß in diesem Augenblick die Hausthür zu, schrie bis Hülfe vom Himmel kam und schrie über das gefallene fromme Opfer, daß man sie rächen möge, welches auch geschah. Nach Verlauf einer Woche wurde ein Mörder eingezogen und verurtheilt. Ich blieb aber von allem entblößt und mit großen

IX.

Rabbi Hillel's Geduld.

Nach Wagenfeil S. 325, aus dem prager Maasebuch.

sell er und gewesen ist Hillel als sein demüthig soll Mensch itlicher Ein Maaseh.
מעשה. חזין מיטליכער מענטש אל דעמיטיג זיין אלז הייליכע געזעצן, אזוי ער אלז
 Maase ein mal ein geschach es Denn gewesen is Schammai als sein zornig bald nit
 נישט בלד לארניג זיין אלז שטאמי מיט געזעצן. דען עט גיטאך זיין אלז זיין מענטש
 ein Der Schilling hundred vier um anander mit gewett hatten die Mannen zwei an
 זון לוייז מאכן, דיא האטן געוועט מיט מאנער זוכן פיר האנדערט טייליגן. דער זיין
 du daß thun nit kannst du ander der sprach Da machen zornig Hillel wellt
 וועלט היילי לארניג מאכן. דא שפראך דער מאנער: דא קאמט נישט טון, דא דא
 eben war das Nun Schilling hundred vier um wetten und sollst machen zornig Hillel
 היילי לארניג מאכן זאלסט; אזוי וועט זוכן פיר האנדערט טייליגן. זון דא וואר עבין
 der ging Da Schabbas legen zwagt eben Hillel sich daß Schabbas Grew einem an
 זון חייבט ערע טבע (י) דא זיך היילי עבין לואגט (י) קיין טבע. דא גיג דער
 Thür-Hillels vor machen zornig Hillel wollt er gewett hat da der Mann selbig
 זעלבדיג זאן דער דא האט געוועט, ער וואלט היילי לארניג מאכן, פיר היילי טיר
 sein er thät so hört Hillel das Wie Hillel is wo ruft an klopft und
 אזוי קלאפט זון, רופט: וואו זיין היילי? וואו דא היילי הערט, אז טעט ער זיין
 willst du was Sohn lieber sagt und antwort Mann den ging und an bald Mantel
 נאכט בלד זון אזוי גיג דען זאן מאטקען אזוי זאגט: ליבר זון, ווארט וואלטסטו?
 der sprach Da fragen zu frag ein hab ich Rabbi lieber Mann der sagt Da
 דא זאגט דער זאן: ליבר רבי, מיך האב זיין פראג. לו פראגן: דא שפראך דער
 ich Rabbi lieber er sprach Da hast fragen zu wilstu frag Sohn mein Hillel
 היילי: זיין זון, פראג וואלטסטו לו פראגן האטסט. דא שפראך ער: ליבר רבי, מיך.

Schmerzen übrig. Denn sie (Eliasar's Weib) hatte das ganze Haus mit anderer Leute Geld ernährt, und noch vor ihrem Tode nähete sie Pergament zusammen, um Werke darauf zu schreiben. Aber jetzt ist sie leider todt. So wahr ein gerechter Richter ewig lebt, muß ich gestehen, daß alle ihre Bemühung nur war, daß ich und mein Sohn Gottes Wort lernen und lehren sollten. Wehe mir! wie viel unschuldiges Blut ist da vergossen worden! Ich sah sie in den letzten Augen vor meinen Augen liegen. Der Herr hat mir Rache gezeigt, er möge sich ihrer Seelen erbarmen, sich auch über die Uebergebliebenen, über meinen Sohn und über ganz Israel erbarmen. Amen!" Vgl. Blogg, בנין שלמה S. 134 ff.

1) Rüsttag des Sabbats.

2) Zwagen, mittelhochd. waschen, reinigen, baden.

Abé = La l'eman, Gaunertum. III.

haben Köpf keglichte Babel in Leut die daß es kommt wie fragen euch muß
 וזו חייך פראגן, וויר קאמט עט, דאט דיר לויט אין בבל קעגלעט קעפף האבן?
 dir will ich gefragt frag große ein hast du Sohn Mein Hillel sprach Da
 דא טפראך הייל: מיין זון, דא האטט מיין גרויס פראג גיפראגט, מיך וויל דיר
 also sie haben halben der: fein Ghochmim groß mit Babel in sie daß wegen von fagen
 זאגן פון וועגן דא זיט אין בבל מיט גרויס חכמים (י זיין, דר האבן האבן זיט דא
 קעגלעט קעפף. דא גיג דר זאגן וויר וועק זאגט טפראך: דא האטט מיר
 Mann selbig der: kam Weil kleine ein Ueber gewesen mesarez wol Katscho die
 דיר קטיא (י וואלט ווערן (י געווען. זיכר מיין קלייני וויל קאס דר זעלבן, זאגן
 that Da Hillel is Wo sagt und an wieder klopf und Thür Hillels vor wieder
 וויר פֿר היילט טיר זאגט קאפסט וויר אן זאגט: וואו זיט הייל? דא טעט
 zu sagt und antfege wieder Mann den ging und an wieder Mantel sein Hillel gut der
 דר גוט היילט זיין זאגט וויר אן זאגט דען זאגן וויר זאגט זאגט זאגט זאגט
 ich Rabbi lieber Mein Mann der sagt Da meiner begehrstu was Sohn Mein ihm
 מיט: מיין זון, וואט ביקערטסטו זיכר? דא זאגט דר זאגן: מיין זיכר רבי, מיך
 fragen zu hast waustu frag Sohn Mein Hillel sagt Da fragen zu frag ein hab
 האב מיין פראגן. דא זאגט הייל: מיין זון, פראג וואטט האטט ל פראגן.
 is das Ghermonim in die haben warum mir sagt Rabbi lieber er fragt Da
 דא פראגט ער: זיכר רמבי, זאגט מיר, ווארט האבן דיר אין חרמונים (י, דא זיט
 Sohn Hillel sagt Da Augen keglichte also man heißt die Mebine ein
 מיין ודינה (י דא הייטט אן זאגט, קעגלעט (י זאגן? דא זאגט הייל: מיין זון,
 im sie daß wegen von fagen dics will Ich gefragt Katscho große ein hast du
 דא האטט מיין גרויס קטיא גיפראגט. מיך וויל דירט זאגן, פון וועגן דא זיט מיט
 möcht da Augen unsern wie haben Gfen zwei füllten Augen ihr wenn und wohnen Sand
 נד וואוין, זאגט זיך זאגן זעלטן לוייט עקין האבן וויל זאגן זאגן, דא זעלט
 brengen raus wieder nit Sand den könnt und wehen Augen ihr in Sand den Wind der
 דער וויר דען נד אין זיך זאגן וועגן זאגט דען זאגט מיט וויר רוי ברענגן
 auch das mir hast Du Mann der sprach Damit werden blind möchten und
 זאגט זעלטן בלינד ווערן. דאזיט טפראך דא זאגן: דא האטט מיר דאט אר
 kam Weil kleine ein Ueber weck hin Straß fein ging und gewesen mesarez wol
 וואלט ווערן געווען, זאגט זיין טפראס היין וועק, זיכר מיין קלייני וויל קאס

1) Weiße Leute.

2) Frage.

3) Mesarez fein, beantworten.

4) Im amsterdamer Maafebuch von 1701 steht **הרמוריק**, **Wagenfeil** hat S. 325 nach der alten prager Ausgabe **חרמוריק**. Die Lesart **חרמוריק** ist jedoch die richtigere nach dem Talmud, Tract. Sabbath, Fol. 31^a. **Katschi** (das. Fol. 21^b) erklärt das Wort als „Name von Völkerschaften, welche Spähne sammeln und auf dem Markte verkaufen“.

5) Land.

6) Keglichte für runde.

weil der- machen zornig mit der- Hillel den wölft er meint und wieder Mann der
 דער מאן ווידר מוז מיינט, ער וועלט דען הייל דער מיט למחניק מאלן, דער ווילן
 Hillel is Wo Hillel is Wo ruft und ruft Bad dem von oft also ihm er
 ער מיט מוז מאלט פון דעם באד רופט, מוז רופט: וואו מוז הייל? וואו מוז הייל?
 und um Mantel sein wieder er thät da ruft wieder er daß hört das Hillel Wie
 וואו הייל דאז הערט, דו ער ווידר רופט, דא טעט ער ווידר זיין וואלט מוז מוז
 von begehrtu was Sohn lieber Mein ihm zu sagt und antfege wieder Mann den ging
 גינג דען מאן ווידר מנטקינג מוז מאלט לז מיט: מיין ליבר זון, וואו ביקערטו פון
 sagt Da fragen zu Frag großen ein hab ich Rabbi lieber er sagt Da mir
 מיר? דא מאלט ער: ליבר רבי, מיך האב מיין גרמטין פראג לז פראגן. דא מאלט
 Rabbi lieber an er hub Da haß fragen zu du was Sohn lieber mein Frag Hillel
 הייל: פראג, מיין ליבר זון, וואט דאז לז פראגן האטט. דא האב ער זון: ליבר רבי,
 breite also Volk besonder ein also is das Afrikim die haben warum mir sagt
 מאלט מיר, ווארט האבן דאז מפריקס, דו מוז מוז מיין ביאנדער פאלק, מוז ברייט
 ich fragen thun Raschje große ein haß du Sohn Mein Hillel sprach Da Fuß
 פיס? דא טערמך הייל: מיין זון, דאז האטט מיין גרמטין קניט טון פראגן, מיך
 und Gemös den zwischen wohnen sie daß wegen von Sohn lieber mein sagen dir will
 וויל דיר מאלט, מיין ליבר זון, פון וועגן דו זאל ווארטן לויטן דען גאייז מוז
 Denn gehn können besser desder sie daß Fuß breite sie haben halben der- Sümpfen
 זומען דער הלבן האבן זאל ברייט פיס דו זאל דער בעטר קעגן גין. דען
 breite sie wenn Aber ein Gemös das in sie fielen hätten Füßen schmalen sie wenn
 וועגן זאל טאמלן פיסן העטן, פילן זאל מין דו גאייז מיין. אבר וועגן זאל ברייט
 hab ich Rabbi lieber Mann der sprach Da gehn besser sie können so haben Fuß
 פיס האבן, זאל קעגן זאל בעטר גין. דא טערמך דר מאן: ליבר ר, מיך האב
 er thät Da zürnen möchst du mich fürcht ich aber fragen zu Raschjos viel noch
 נאך פיל קניט לז פראגן, אבר מיך פערעט מיר, דו מעכטט לירקן. דא טעט ער
 sprach und ihm bei nieder sich setzt und Hillel gut der aus Mantel sein erst
 ערטט זיין וואלט מוז, דער גוט הייל, מוז נעלט זיך נידר ביז מיט מוז טערמך
 hören zu dir will ich fragen zu haß du was ihunder frag Sohn Mein ihm zu
 לז מיט: מיין זון, פראג מילנדער וואו דאז האטט לז פראגן, מיך וויל דיר לז הערן
 heißt dich man daß Hillel der Bistu er fragt bescheiden recht dir will und
 מוז וויל דיר רעכט ביטיידן. פראגט ער: ביטטו דער הייל, דו מן דיר הייטט
 Als wieder Mann der sprach Da Da er sprach Da Israel unter Herr der
 דער הער מונטר ישראל? דא טערמך ער: מאל. דא טערמך דער מאן ווידר: מוז
 warum Sohn Mein Hillel sprach Israel unter mehren nit sich sollen bist du
 דאז ביטט, זאלן זיך ניט מערן מונטר ישראל. טערמך הייל: מיין זון, ווארט?
 haß du und meös dollet wett ver- wegen beinet: von hab Ich Mann der sprach
 טערמך דר מאן: מיך האב פון דייט וועגן פער וועט דו מאלט (י מוז דאז האטט

Sprach machen zornig können hab nit dich ich bieweil verlieren machen sie mir
ויר זיא זאלן פֿרירן, דיאוויל איך דיר מיט האב קעגן לארניק זאלן. טפראך
weist Du nit wert und gewant sei mal ander ein Sohn Mein ihm zu Hillel
הילל לז חס: זיין און, זיין אנדער זאל זיין גיווארנט זוני וועט מיט. דאז ווייט
hundert vier ihn über wetten ver: sollst du daß werth wol is Hillel denn wohl
וואול, דען הילל איז וואול ווערט, דז דאז זאלט פֿר וועטן זיכער אין פֿיר הונדערט
mich machst und mir über Gulden hundert vier wol wettst ver: du und Schilling
טוינק זוני דאז פֿר וועטט וואול פֿיר הונדערט גולדן זיכער ויר זוני זאלטט זיך

Straß sein Mann der zog Alse zornig nit doch
דאך מיט לארניק. אלס לוק דער זאן זיין טפראם.

X.

Der Tautenschläger.

Nach Wagenfeil, S. 332—334, aus dem prager Maasebuch.

מעשה אן איינס טר¹⁾, דער וואר זיין גרוסער עטיר²⁾ אין ליטן רבי יודה חסיד
זוני דער טר וואר גאר ויזחם³⁾ פֿון גיבארן טטס איינס זונד⁴⁾ זוני וואר זיין
גיוואלטיקער עטיר פֿון אבנים טובות⁵⁾, דיא ווארן מיט לז טעלן. מן האט דער זעלבן
טר זיין איינליי טאכטער, דיא וואלט ער קיינס געבן, ער ווער דען זאז רייך אז ער,
זוני עז טטוד זאז לאק אן ביז דז ער איינס, ער קענט זיין גלייכן מיט רייכטום
מיט בקומן זוני דער אין גיפֿיל. זיין זאל קאס זיין טר⁶⁾, גאט זיין ביזא זאז!
זוני זאלט זיך לז איינס טיין יונקן מן אז ווא זיין זונד, זוני בראכט מיט זיס גר
טיין חפֿלים⁷⁾ פֿון זידל געטיין זוני פֿערזיך⁸⁾ דז דא זיין זעבן לוק אויך ערדן מיט
טעניר וואר גינעהן ווארדן, זוני בראכט אך פֿיל זאזן⁹⁾ מיט זיין דז מיט לז טעלן
וואר זוני ער גינק לז דען טר זוני טפראך לזס טר: גינעדיקער הער, איך האב
גינערט, איך האט זיין איינליי טאכטער, דיא וואלט זיך מוזן¹⁰⁾ געבן, ער ווער

1) Sor, sorer, Herr, Fürst.

2) Oscher, Reicher.

3) Mejuchas, von ansehnlichem Herkommen, davon זיין ויזחם, mejuchas
sein, sich zu einem Geschlechte rechnen.

4) König.

5) Awonim towoss, Edelsteine.

6) Sched, Dämon, Teufel.

7) Chaphazim, Kostbarkeiten.

8) Perlisch, Perlen.

9) Mamon, baares Geld.

10) Nüms, niederdeutsch für niemand.

דען אז ריך אז חיר ווערט מוז' פֿון גוטן געטעכט אז חיר זיט. דו טעראך דער טר:
 יא, עז מיז וואר. דא טעראך דער טר: אז געבט חיר יא, דען מ'ך בין ריך
 אז חיר זיט מוז' בין אז מ'דאס אלז חיר זיט, אז נ' חירט ניכט וועלט גלויבן אז
 קומט מיט, אז וויל מ'כט מ'ך וויין, קעמטלעך קליידר די חיר מיט מ'ך מיט גאלט
 טעג גינעהן האבן פֿון מ'דלגסטוין אלז פערליך מוז אומט פֿיל וואון, דו אלז מיין
 מיט. אז גינג דר טר מיט דען טר דארט היין אן מיין קאיר (2), דו וויל ערט מין,
 וויל ערט מין גינאגט האט, דו העט ער אלז מיט גיבראכט, מוז דו מיז אלז ניכט
 ווען מ'ך מ'דאר טאכטער היימן (3) ברינג דאז יא מיין ווייב ווערט זיין וואז מ'ך חיר
 וויל געבן. מ'ך בין מיין קינג דער מ'כטיגער מיז אז מיין קינג מ'לנד (4) מ'ך ערדן.
 מ'ך גידענק וואז, חיר זעכט עז אן חיר, אן מיינס גוט, דו מ'כט מ'ך גיזוין האב.
 דען קיין מענט מ'ך ערדן מיט, דער אז פֿיל פֿראג אלז מ'ך מ'ך גיזוין האב,
 וויל טווייגן וואז מ'ך דהיימן (5) האב. מ'ך זיכט חיר וואז אן מיינס געטלט, דאז
 מ'ך מיין קינגט זון בין. דעהאלבן וועלט חיר מייער טאכטער לוס ווייב געבן.
 אז למיט חיר עז ווייטן. דא פֿראגט מין דער טר: פֿון וואסן זיט חיר, מיין זיכר
 הער, דאר וויל הייטט מייער קינגרייך, דאר וואז ליגט עט, מין וועלכס לנדמאכט?
 מיט קורק לז טרייבן, דר טר וואר דען טר פֿיל לז ווייז מוז דר טר מיכר ריט דען
 טר, דו ער מין דא טאכטער לוס ווייב גאב. מוז דער טר רופט מוז אז ווייט אז
 זיין לנד וואר, דו ער זיין טאכטער העט מוז געבן מוז יא זאלטן קוואן לז דר האללייט
 מוז מ'כט מיין האללייט מוז העטן פֿיל פֿרייד פֿון טאגלן מוז טשיינגן, פֿון טעטעלן מוז
 טורנירן (7), אלז יא זיך לז מייער זעלבי האללייט גיברט מוז דו (8) די האללייט
 גיטעהן וואר, דא טעראך דער דעט טר מיינס (9) וואר: זיכר טווער (10), מ'ך וויל מן
 מיין מוז מיין הייס ליהן. געבט חיר מ'רל (11) מין מיין לנד לז ליהן מיט מיינס זיבן
 ווייב. מ'ך האב מין מיינס לנד מ'ך פֿאלק פֿר הייטן, מ'ך וויל ניט לנג מויטן בלייבן. דא
 באט מין דער טר, ער זאלט נאך זעגער ביא מ'ס בלייבן. דו וואלט דער מיינס קיין
 דעה (12) ניט. דען ער זאגט ער פֿערעכט זיך, עז ברעכט מ'ס גרומן טארן ווען ער זעלט

1) אז, als, für so: So ihr's nicht wollt glauben, so kommt mit, so will ich es euch weisen.

2) Kammer.

3) Heimen, heim.

4) Irgund, jetzt.

5) Doheimen, daheim.

6) In welcher Landschaft.

7) Viel Freud von Tanzen und Springen, von Stechen und Turniren.

8) Do nun, da nun.

9) Gidam.

10) Schwäher.

11) Arlab (Erlaub), Urlaub.

12) Deoh, Sinn, Meinung, Ansicht.

לענגר אויז דען הייז בלייבן. דאס מן דער טווער זאך דז עז ניט אנדערט קאן גיין. (1) דאס טון? (2) ער פיל הערן, דיא מיט זיין מייסטע רייטן זאלטן. אך פיל פאס גייער. (3) אויז דער טר האט אך מיין זאלטן מאן בייא זיך, דר וואר מיין זאלטן טאנגער. (4) ניוונגן בייא מיין, דער קונט אלז זייא זייט טפיל (5) דער לוג אך מיט דען טר אויז וואלט אך זיין לנד ביעהן. (6) זא לוגן זיא היין וועק מיט זייטס האף גייער אויז מיט מיין גרוסן פאלק אויז מיט גרוסן ערן אויז דער זאלט טר אויז כוהי (7) לוגן אך מיט מיין אויז גאב מיין דז קלייד (8) מיט. (9) זאלטן (10) זאלטן זיא מורלב פון אנדער מיט גרוסן טרייאן. (11) זא לוג דער טר זיין טראמס אויז לוג מיט זיין פאלק אויז מיט זיין זיין אויב זיין זאל, וואל דריי טאג רייז, דז זאלן זיא (12) מיין טייג היפטי טמאס פון מיין זיין. דז טפראך דער טר ווידר זיין פאלק: קערט מיז ווידר אום. ער וואלט זיא ניט האבן, דז זיא זאלן מיט מיין ווייטער רייטן. דאס בעטן מיין דאס פאלק גאר גער, דאס ער זאלט זיא דאך מיט זאלן רייטן מיין דער טמאס. דאס טפראך דער טר: מיין וויל מיין זאלטן גיטן, וויל מיז אזא גיטרייך זייט מיין פרייער זאמט ווען מיז אזא גיטרייט ווערט, וואלט מיין אזא מן מייסטע לייב האבן גיטעדיגט. אויז ער זאלטן מיין, וויל ער וואר מיין טר, אויז דער טר האט זיך פון זינד מיט זייער טאכטער, וויל ער זיא האט נישט וועלן געבן. וויל מן דז טר האף גייער (13) הערט דז, דז דער טראקן זיא גאר גער אויז די יונג פרווא דיא דער טראק אזא אז זיא דז פון טוט זאל. (14) דען זיא גראכט זיך, דז קאמט מן מיין הלז, דען זיא זאמט וואל מיט מיין ליהן, זיא ווער וואל זייער מיט מייסטע גייער ווידר מיין הייסן זאלן, עז זאלט אבר ניט גיין. דז טפראך דער טר לוס גייער, זיא זאלטן ווידר מיין הייסן ליהן. דאס טפראכן זיא: וויל זאלן מיז דען געזעט ווידר זאנגן הערן זאלן. אך ווערט ערט אונט ניט גלויבן. געטט אונז מיין ווארט לייב, דז מייסטע זאנגן הערן קעגן זאלן. (15) טפראך דער

1) Gefein, fein.

2) Schuf, schaffte herbei.

3) Fußgeher.

4) Lautenschläger.

5) Allerlei Saitenspiel.

6) Kussi, der Kuthäer, *Pl.* כּוּסִי, kussim. Kussim werden im Talmud die vom assyrischen König in das verlassene Reich Israel eingeketteten Völker genannt, welche mit den Zurückgebliebenen den Stamm der Samaritaner bildeten. Vgl. Gesenius' „Wörterbuch“. Doch scheint der Name hier sehr willkürlich und ohne nähere Beziehung gewählt worden zu sein.

7) Kaleid, Geleite.

8) Lesof. am Ende, endlich.

9) Wol drei Tagereisen, da sahen sie.

10) Hofgeſtänd.

11) Gedag sie da für todt lag.

12) Daß mir's (wir's) unsern Herrn können sagen.

טד: לו ווארט לייבן זייט מיר מיט מיר דאז איין הער מין דרייט טאגן גריטן, ¹⁾ אזוי מילדער מיטט מיר וואלד דרייט וואלדן דרייבן רייטן, דאז ווערט מיינער הער וואלד גלייבן דז מייך איין טד גיפירט האט. אזוי אויסטן זיא מולדב נעמן פון דען טד אזוי לובן מיט גרופן ווייטן איין וועק אזוי קאמפן מין דרייט וואלדן ערשט איין הייסן אזוי זאגטן דען טד וואלד ענליכן ווער גינגן מייך דיא רייז, אזוי וואלד זיין מיידיסן איין טד ווער. אזוי טרייבן זיא איין גרויסר יאמער דאז מן וואלד לו גלאבן שטייט אזוי יט לו טרייבן שטייט דאז זיא מירי טאכטער אזוי ביו העטן אויסגעגעבן דז זיא מלי' בייז פֿר גרויסן זייט אזוי ביקווארנט שטערבן. מן ריט דער אלט לויטן שטעגער מיט איין פֿורט ביו מין דר טאט דא וואלטן אויסטן מיידיסן, ²⁾ גאט לו בייז אונז! ³⁾ אזוי וואלטן דר טד מיט זיין ווייב דרייט יאר מין דר טאט אזוי מין דען פֿירדן יאר טפראך דר טד ווידר זיין ווייב: וואלד אויך, קאס מיט מיר, דיין לייט מיר קאמפן דז דאז שטערבן וואלט. אזוי אונז זיא מיט מיסן גין אזוי דער גוט לויטן טלאגער גינגן אדך מיט זיא. אלז גיפירט זיא דר טד ביו אן דר טיר פֿון גיהנסן, ⁴⁾ אזוי מירב ענטפֿערט זיין היפט ווייב דען מיידיסן, דיא דא זיא לייט פֿערדערבן, דיא מן נענט דיא מלאכי חבלה. ⁵⁾ אלז לובן זיא דיא יונגפֿרויז מין דז גיהנסן אזוי דר טד גינג ווידר מין זייער טאט מן אנדרן מיידיסן. ⁶⁾ זאך דר לויטן שטעגער מין דז גיהנסן הייטן אזוי זאך דארטן אדך איין לויטן שטעגער זיין מין גיהנסן, דען קענט ער, דען זיא ווארן חברים ⁷⁾ בייז אנדר גוועזן. זאגט ער לו מיסן: זאג מיר, מיין ליבר געטן, וואלד מאלטטו היטן מין גיהנסן? ענטפֿערט ⁸⁾ ער ווידר: זיכטו ⁹⁾ יט, דז מייך טלאגן אויך דיא לויט מין גיהנסן? אזוי טפראך לו מיסן: בייז לייב היט דך, דז דאז יט גייט בייז הייטן פֿרויאן, דיא דאז ביטט מיט הער קאמפן; דען אזוי בלד דז דאז לו מיר גייט אונז דאז אדך היטן בלייבן דען זיא מין מן מירב ליורט ¹⁰⁾ גווארן דיא מיידיסן. דער הלובן גיא דאז יט לו מיר. טפראך דער לויטן טלאגער, דער ארזוי גאטערן וואר לו דען איין שטייט: ליבר, זאג מיר, ווארסן ביטטו יט פֿערברענט? דאז ביטט דאך מין גיהנסן; מייך מיין, מיינער פֿר ברענט גלייך, ווען מיינער מין גיהנסן קאמפן, דאז אונז דאך עפֿו ¹¹⁾ גאט גיטאן האבן, דז דאז יט גאך פֿר ברענט ביטט. ענטפֿערט ער מיסן ווידר: מייך ווייט ניקט גוטן, דז מייך אלז מיין טאג גיטאן האבן, אנדר ¹²⁾

1) Da einher in drei Tagen geritten.

2) Schedim, Dämonen, Teufel.

3) Gott zu (sei) bei uns!

4) (Gehinom) Gehennim, Gehnem, Hölle.

5) Malache chabolo, Engel des Verderbens.

6) Zuu (zu den) andern Schedim.

7) Chawerim, Genossen.

8) Entferte, antwortet.

9) Sichst du (siehst du) nicht?

10) Ueberliefert.

11) Etwas, etwas.

12) Sunder, außer.

זו הי'ך דמי יודן מווי' מירן הו'ל'ט געלעגן העב' (1) מוזי העב' זיג גמ' פ'רליך
 גימלעט. גרעסט דר לויטן טלעגער, דער הרויז מוזי: דר מוזי מיט פ'ר ברענט מין
 גיהנס ווייל ער יודן האט געלעגן מווי' דמי לויטן. מוזי האט זיג פ'רליך גימלעט, וויג
 האט דען מיינער, דר ג'ן מין יוד ווערט. מיר האט דר געלעגן קוואט ל' מוזי מיט
 מין דמי גיהנס (2) מוזי טערמך מ'ך ל' מין: ליכער, גיב מיר מין גוטן רחמי, דר מיר
 ווידר מין היינט קאן קוואט מווי' דען רעכטן וועג. מוזי גיב מיר מין ווארעניג, דר
 מיר געלעט מיט דיר גרעט העב' דמי. דען ווען מיר גאט דר מאלעכטיג ווידר גליק
 גיבט דר מיר ווידר ל' לויטן קוס ווער מיר קעגן זאגן וויג דמי דמי מיר גרעט העכט,
 ווערט מין מיר געלויבן. טערמך ער ל' מוס: פ'ריר (3) מיר דין פ'קער הער מוזי ריר
 מיר מיט דין קליינ פ'קער מן, א ווערשטו גמ' גרעט וואנדער געהן. דר רירט ער
 מין מן, וואר דר פ'קער ג'ן דר לייט (4) מוזי פ'קער מין: מוזי ער קאן מין מיט דר
 לעטן, מוזי לייגט מין דען רעכטן וועג וואו ער גין זאלט ער גינג ער ווידר קאן
 מין מבר דער פ'קער ברענט מין. מיינער מין קליינ ווייל וואר מין מין מין ג'ן גליד
 פ'ר ברענט. מוזי קאסן ער ווידר מווי' דען רעכטן וועג, מוזי מיינער (5) וואו ער
 קאסן, פ'ראגט ער נאך יהודים. ל'ס לעגטן קאסן ער מין מין טעמט, דר זאסן
 פ'ל יהודים דריין. דר וואלט ער האבן זיג זאלטן מין מיינער זיין. (6) דר זאלטן זיג
 ווידר ג'ל דמי ל' רבי יודא חסיד, (7) דער ווערט דר מיינער זיין. מוזי גינג ער קאן
 מין, וואלט מווי' רעגנטשור גין ל' דען חסיד מוזי וויג ער נאך דרייט ווייל קען
 רעגנטשור האט, קאסן ער דען חסיד בכחמה (8) מין, וויג מין געלכער קעסן,
 מוזי זאלטן ווידר זיין בחורים: (9) מיר טועק דר פ'ינער קאן דר גיהנס, (10) מוזי דר
 ווערט מיינער קוואט, דער מוזי מין גוי, (11) דער ווערט נאך מיר פ'ראגן, זאלטן מיר
 מין, מיר בין מיט דער היינט, ער קאן מיט ל' מיר קוואט, פ'ראגט מיר מין וואו ער
 וויל, ווערט ער זאגן: מיר וויל מיר מיינער לעזן זיין, זיג מיט מין מיינער, דר דר ביי
 גימלעט קאן גיהנס קאן מיט וועלט גין. מוזי קאסן דער לויטן טלעגער ל' דען
 בחורים קען רעגנטשור מוזי ער זאלטן ער וואלט זיג מיינער לעזן זיין, וואו דר הער
 ווערט? זאלטן זיג ער ווער מיט דר היינט, ער קענט מיט ל' מין קוואט. דר זאלטן
 מ'ך, ער וועלט זיג געבן לעזן מיינער זיין דר ווארן מין דמי בחורים מיינער מין מין

1) Nämlich auf der Laute.

2) Wie hat (es) denn einer, der ganz ein Jude wird, ich halt zumal das für, derselbig kommt zumal nicht in das Gehinnom.

3) Bereich, reiche.

4) Derzündt, entzündet.

5) Imbaran, immerdar, allerwegen.

6) Megajer sein jemandem, befehlen.

7) Zu Rabbi Jehuda Chafid (dem Frommen, Heiligen).

8) Newua, Prophetengabe, Prophetengefiicht, Vision; 2, in, mittels, durch

9) Schüler, Zuhörer.

10) Ich schmeck das Feuer von das Gehinnom.

11) Gai, Heide, Christ.

חדר, ^(י) הו' דער חסיד גהייטן האט. פֿון שטערן מן וואר דו פֿינאר פֿון גהנס
פֿר לזטן ^(ז) מוזי שטעקט נידר נאך דען גהנס. דא קאס דער חסיד, פֿאנט דען
לזטן שטעגער מין זיין שטוב זילן, פֿראגט ער מין וואו האטל ווער ^(ז) גהנען, חבר פֿון
וואסן ער הער קעסן מיט דען פֿינאר מוזי דען גהנס. דא נאגט ער מיסן מלי
גטיכט, ^(י) וואו ער מין גגן ^(ז) ווער מוזי וואו ער דען טר מיט זיני טאכטער מך
גגן ווער. מוזי דר חסיד לערנט ^(ז) מיט מין מוזי וואר מין פֿראמער יוד. ^(י)

XI.

Die Tochter Juda's zu Worms.

Aus dem Sepher Maase Nissim.

(נח)

מעשה פֿון דעם ריק דער דיא בת יהודה האט מממא גיוועזן
צו ווירמס.

איינער וואונט לז דער זאגן, ^(ז) ער וואר מין (פרנס) ^(ז) מוזי מין גרופי (עטיר
כזה מלפס) ^(ז) מוזי וואר מין חסיד, ^(י) דער האט מין בֶּה יחידה ^(י) וואר מין
פֿרום וועט מוזי מין מייד מוזט אן מיידר גיפֿערן מאג. ^(י) ער לז מיר מין
חטובי מייד מאק ^(י) מאכין. עט קאסן מין ריק ^(י) מן גיפֿער מין דעם טיידירט
הויז מוזי פֿראגט, וועסן דער מיידר מאק לז גהערט. דער טיידירט נעהט דאס זעלביג

1) Zimmer, Gemach, Kammer.

2) Verlofschen.

3) Was Handel wär, was es gegeben habe, geschehen sei.

4) Geschehent, geschehene.

5) Gangen, gegangen.

6) Studirt das Gesetz mit ihm.

7) Und (der Lautenschläger) ward ein frommer Jud.

8) Einer der wohnt zu der Sonnen (Name eines Hauses).

9) Parnes, Gemeindevorsteher.

10) Oscher kammo alophim, ein reicher Mann von wie viel (d. h. sehr vielen) Tausenden.

11) Chosid, fromm.

12) Bath jechida, eine einzige Tochter.

13) Ein schöne Maid, als man einer gefinden mag.

14) Choschuf (prächtigt) schöne Rock.

15) Taugenichts, Aventurier.

מאזט ¹⁾ אן דען ראק. דער טמידר זאגט, דער גיהערט די טינה יודן מייד לז דער
 זון. דער ריק טפראך: דא האב איך איין ווארלע, ²⁾ נעהט זיך דאך איין דען
 ראק אן איין אורט ³⁾ אז ון עט מיט דריין טפירט. ⁴⁾ דער טמידר וואלט עט מיט
 טון. אזא זאגט דער ריק: וואט איז איך דראן גילעגן? דא האב איך איין טיני
 הארטין הייבט טאליר ⁵⁾ וויל איך איך פֿר עהרין דאט זאל איך גיטענקט זיין.
 דער טמידר נעמט דען טאליר אזוי נעהט דיא ווארלע איין דען ראק. דען דיא
 ווארלע וואר מיט איין (כישוף) ⁶⁾ גימט. דען ווער דען ראק אן האט דר וואט
 דען געלויבן לוי האבן. מן דיא (בהולה) ⁷⁾ גיט איין מאזט איין טאלן. דר
 ריק קאט איך, אומ דען טאלן לז געהן. דא דיא מייד דען ריק זאך, פֿיל זיך איס
 אומ דען האלז אזוי ביט איין גער, ער זאל דאך מיט איר טאלן. דער ריק טטוטט
 זיך פֿון זיך איין וועק ⁸⁾ אזוי זאגט: וואט האטט מיט איר לז טון? איך זאג מיט
 טאלן. אזוי ווער דאט זאך, דער פֿארמאנדט זיך. ⁹⁾ דען דיא מייד וואר אזוי
 מיט איין גרוי (למענה) ¹⁰⁾ גימט, אזוי אילונדט אזא איין (עוזה וחלפה) ¹¹⁾ לז
 טרייבן מיט איינס (ערל), ¹²⁾ מיט איינס לזשפין ריק. ¹³⁾ אבר דט (כישוף) פֿון דער
 ווארלע איס ראק וואר אזא טפארק, דאט מיט זיגליך וואר, דאט זיך פֿון איס
 בלייבן קאט פֿון וועגן גרוי ליבטעט. ¹⁴⁾ דער ריק גיט פֿון טאלן איין דעם ווארט
 איין הויז לז דער וואן אן דער ריין פֿארט. ¹⁵⁾ דיא (בהולה) לויפט איס נאך. ער
 זאגט: גיא פֿון איר אדר איך טאלן דרך און דער בארזליך! ¹⁶⁾ זיך זאגט: איך
 קן מיט פֿון דיר בלייבן, פֿון וועגן ליבטעט! ער טטוטט זיך לז דעם הויז היימיס
 אזוי זאגט: ווען דא איך אזא לוי האטט, אזא ברענג איר עטליכי הונדערט הייבט
 טאליר, דיין פֿארט האט דאך נאך געלט גינגן. דען וויל איך דרך בייא איר ביהאנטיין.
 זיך גיט איין הייס אן הייליגן (טבה) ¹⁷⁾ אזוי ברעכט ¹⁸⁾ אירס פֿארט דיא

1) Dasselbige Malt (Mal), gerabe.

2) Wurzel.

3) An ein Ort.

4) Daß man es mit drinne spürt.

5) Einen schönen harten Reichthaler.

6) Kischuf, Zauberei.

7) Besule (Betula), Jungfrau.

8) Stößt sie von sich einweß (hinweg).

9) Verwundert sich

10) Zenne, ehrbar, züchtig.

11) Asus, Frechheit; wa-chazephus, und Unverschämtheit.

12) Orel, Unbeschnittener, Heide.

13) Lumpenferl.

14) Von wegen großer Liebshaft.

15) In dem Wirth sein Haus zu der Rosen an der Rheinpfort.

16) Unbarmlich, unbarmherzig.

17) Schabbas.

18) Brechet (bricht).

ט ווי דעם ריק
 זיך זיך דאך
 האט (דעם)
 9) גימט
 10) גימט
 11) גימט
 12) גימט
 13) גימט
 14) גימט
 15) גימט
 16) גימט
 17) גימט
 18) גימט

1) Schifft
 2) Metam
 3) Win
 4) Charot
 5) Maasir
 6) Timea
 7) Genew
 8) Mecha
 9) Libes
 10) Sino
 11) Zaar
 12) Masim
 13) Taam

קטט (י) חוץ חזי נעמט דרייזא הונדערט טאליר הייזיז חזי בראכט זיז דעס ריק.
 ער נאס דאט געלט חזי זיגט זיך לז דער באלה, וואר זיז (טאמא). ²⁾ לז נאכט
 זיגט ער זיך ווידר לז חיר. דיז (באלה) וויינט חזי טרייאט. דען דא זיז חירי נאס
 האט חזיז גיטון גיהאט וואר קיין ליבטאכט זיין ³⁾ דא, חזי זיז האט (חרטה) ⁴⁾
 חוץ דיז ביזי מעטיס ⁵⁾ חזי זיז גיטון האט, דאט זיז חיינ (טאמא) ⁶⁾ גיטאדיין חזי
 חזי דאט זיז חירס פאטיר חזא חיינ (גמילה) ⁷⁾ גיטון האט, חזי דער לז (חזל)
 טבא) ⁸⁾ גיווענן. דער ריק זאגט: ווען דא טרייאדיין ווילטט חזא חאג חיר דיר זיט
 מער האבין, גיז מר היי וואו דא הער קומן ביטט. זיז וואר דאט וואל לז פריין.
 זיז טטונט פון חיס חוץ חזי טעט זיך חן חזי וואלט מהייזיין גין לז חירס פאטיר.
 חבר חזא בלד חזי זיז דען דאס ווידר חן גיטון האט חזא קריגט זיז ווידר (חרטה).
 דען דיז ליבטאכט וואר ווידר דא חזי גיגט זיט מהייזיין, בלייבט חזל ביז דעס ריק.
 דאט האט דרייזא טאג גיווערט. (זבסוף) ⁹⁾ בידענקט זיך דיז (באלה) חזי גידאכט,
 עט חזי חיינ (ביטון) חין דעס דאס טטעקין, דען חזא בלד חיר דען דאס חזי
 האב, האב חיר חיינ גרויז (טאמא) ¹⁰⁾ לז דעס ריק חזי האב גרויז (זער) ¹¹⁾ חוץ
 חייזי (מעטיס). חון ביז נאכט וואר זיז ביז דעס ריק חין בעט זיגט חזי דער
 ריק וואר חנטלעפין טטונט זיז פון חיס חוץ חזי לזאט חירי קליידר זיגן חזי טעט
 ניקט חוס זיך, חזי נאקט חין בלוסין העצד קומט זיז פאר חיר פאטירט חזי חזי
 חזט: ליבר פאטיר, חאך חיר דיז טיר חוץ, לזא חיר חין דאט חזי! דער פאטיר
 וואלט זיט זאגן: דא חיר, האטטו דאך חיינ ריק חזי האטט חיר דאט חזי חזי
 גיטון חזי (חזל טבא) גיווענן, חיר חאג קיין זעלבי טאכטיר זיט האבין, דא
 ווערטט עט זיט קענין ביסן דען (זער) דאט דא דיינס פאטיר חזי חזר האטט
 חן גיטאן. זיז טרייאט חזי בעטיט דען פאטיר חזי זאגט: ליבר פאטיר, חיר האב
 קיין טולד חן חזי דיז (מעטיס רעיסן). ¹²⁾ דיז חיר גיטאן האב, לזא חיר הייזיין.
 חיינ ליבר פאטיר, חיר וויל דיר חזל זאגין, וואר עט זיט חיר לז גגין חזי: קאנטט
 וואל גידענקין חיר קוס דא גאנץ נאקט חין חזר נאכט. עז חזי דאך חיינ
 (טעס) ¹³⁾ האבן. דער פאטיר וואלט דיז טיר חוץ חזי לזיז זיז חין חזי חזיין.

1) Geldstücke.

2) Metamme fein, verunreinigen, coire.

3) Min, mehr.

4) Charota, Reue.

5) Maasim, Handlungen, Begängnisse.

6) Tmea, Unreine, Wege.

7) Genewa, Diebstahl.

8) Mechallel schabbas fein, den Sabbat entweihen.

9) Lebësoph, am Ende, endlich.

10) Sino, Haß.

11) Zaar, Angst, Schmerz.

12) Masim roim, schändliche Thaten.

13) Taam, Bedeutung, Grund.

וויא זיך מין דאס הייז קאסן אזו טרייאט אזו וויינט זיך, מיסט זיך דיא האר אזו
 מירן קאסן פאר (לער) אזו האט ניקט קענין רידן פאר וויינין. דער נאך זאגט
 זיך: מיר וואלט, אז דער (רע) ¹ אזו מלי (פארניס) ² אזו (כל הקהל) ³ דא
 ווארין אזו הערטן פון מיר, וויא עס זיט מיר גיגין מיר, אזו זעלטן זיך זיט
 מנדר פאר וואונדערן, אזו זעלטן הערן אלס דאס מיר קיין טולר נט האב. דער
 פאטיר לוי אזו וועקט מיר זיי (טכניס) ⁴ אזו זיי (קרובים) ⁵ אזו זעלטן
 מנדר גוטי לויט. דא פאר לויט זיך עס, דאס עס נט מנדרט קען גיין אלס
 דאס מין דעס מימי רחוק אזו מין (כישוף) זיין אזו זאגט אזו בחלל אז מיר דען
 רחוק האב מן גיהאט העט מיר זיך מוס מין (חיות) ⁶ לאזן ברענגן מוס זייט
 וועגן, אזו לוי האב מיר מין גיהאט. מיר העט מוס גערין מין טטיק אזו מיינס
 לוי לאזן בייטן אזו פערטן פאר גרוי ליבמאכט אזו מלי מאלט ווען מיר דען
 רחוק האב אזו גיטמן אזו האב מיר מוס מין גרוי (מנחה) לוי דעס ריך גיהאט
 מיר העט מוס גערין (מנחה) וועגן זיין. ⁷ אזו זיך פארלויט עס דיא לויט, דיא
 האטן גרוי (מנחה) ⁸ מיר דיא (באלה) אזו מיר דען פארן פאטיר אזו
 מוס, דאס זיך אזו מין (לער) דער לעבט האבן. דער פאטיר לוי דען טיידר
 (תפוט) ⁹ זעלן. וויא מן גער ריך נאך דאס מן דען טיידר (תפוט) נט אז
 מאלט דער ריך (פליטה), ¹⁰ אזו דער טיידר פאר לויט דיא נאך וויא עס אז
 גיגאגין, דער ריך וואלט פון מיר האבן דאס מיר דיא ווארליל פון מוס נעמן אזו
 אזו אזו זיך מין דאס קלייד נעהן. מיר וואלט מיר נט, אלס דא טענקט ער מיר
 מין הייבט טאליר. דאזיט האב מיר זיך לאזן פאר פירן, אזו האב דיא ווארליל
 מין דען רחוק מין גיטהט. דאך האב מיר נט גיוויט אזו (עפיש) ¹¹ בייט מן
 גילעגן אזו זעלטן העט מיר עס דאך נט גיטמן. דא לאזן דיא (מנחה) ¹² דעס
 טיידר גרוי (קנס) ¹³ מיר, אזו האבן מוס אזו דעס (מקום וירמית) ¹⁴ גיפירט
 אזו דיא (באלה) טעט גרוי (מנחה), ¹⁵ וואר ווידר גאנץ פרום נאך מין אלס זיך

- 1) Rav, Rabbiner.
- 2) Parnossim, Gemeindevorsteher.
- 3) Kol hakohel, die ganze Gemeinde.
- 4) Schechenim, Nachbarn.
- 5) Krowim, Anverwandte.
- 6) Chaius, Leben.
- 7) Memish sein jemandem, tödten, ermorden.
- 8) Rachmonus, Mitleid, Barmherzigkeit.
- 9) Tophus, gefangen.
- 10) Mleto machen, sich flüchten, entfliehen.
- 11) Gypes, etwas.
- 12) Seroro, Herrschaft, Gericht.
- 13) Knas, Buße, Geldstrafe.
- 14) Mokom Wermes, Stadt Worms.
- 15) Teschuwe, Buße.

לן פאר וואר גיווענן, איז אבר דאך אירי לעבן טאג אלז אין (לער) גילעבט פון וועגן אירי ביז (מעטיס), דיא זיא גטאן האט אונז אך פאטר אונז אונטער האבן זיך זער (אלער) ¹⁾ גיווענן אלז אירי לעבן טאג אונז דיא (בהללה) נעמט אין אראר (באזר) ²⁾ אונז זיא ווארן גרויט (עטיריס) ³⁾ אונז פרויט לייט (המיי) ⁴⁾ אלז ווייטער קיין פאטר אונז אונטער לאזן דער לעבן זעלבי לייט, זיא איר דורך (אטיח) ⁵⁾ ווערדן דער פריימט ⁶⁾ אונז.

XII.

Die Schuldbürger Schulzenwahl.

(Kapitel 17.)

שילדבורגר ועלצאמי אונז קורצווייליג געשיכט

דאש זיבעצהנדי קאפיטל.

וויא דער קיסר אין אונטאפען ¹⁾ דיא שילדבורגר זיין אן קונסט לן וויטן גיטאן האט. דעט וועגן זיא אין לייז אין מיטן טולטס ²⁾ ערוולטין.

דיא שילדבורגר ערשטי חכמה ³⁾ וואהר לואהר ווייט אונז ברייט דורך די גאללי וועלט ביקאנט גיווארדין, אלז די יעדראמאן דא פון לן זאגן וואוסט. אבר פון דיא נארהייט דיא זיא זיך אן גיווינט האבן, ערשטליט ⁴⁾ אין קארליר לייט נאך ווייטער, אלז דט בארד מואהר לן פיקדן וואר, דער מיט האט גיוואוסט וואס זיך בייא זיא לן גיטראגן האט, וועלכט דאך, אונז איר ⁵⁾ מענטשן אונט זעלבטשטין רעכט ערקעטין, פֿר קיין וואונדער לן האלטן לייט. דען ווייל פֿיל פֿון אונט נארין גיווארדין זיין, אין דעס איר דיא רעכטי חכמה וואט וויליג ווייז פֿר לארין האבן, אונז פֿלעגן איר אלז לייט זעהר נאך דער נאריטייט ⁶⁾ לן פֿארטיין. אלז דיא שילדבורגר חכמה וואר

1) Mejaar sein, sich ängstigen, bekümmern.

2) Student.

3) Große Dschirim, sehr reiche Leute.

4) Haschem jishborach, Gott, er sei gelobt!

5) Maschiach, Messias.

6) Der freut, erfreut.

7) Utopien.

8) Schultes, Schultheiß, Schulze, Bürgermeister.

9) Chochmo, Weisheit.

10) Gschalllet.

11) איר, mir, für איר, wir.

12) Narrethei.

דן ליד חן חן
מן, מלח דט זא
זר, (י) מדר חן
מחנך בקצת-
משהו, נקד לז
ין זא דקד, דט
מלח מחנך חן
יו מדר פל ויל
מקבץ זא, מ
ח דקד זא דק
ן מדר משרף
זא יז ג' פל

עליון חזק
ל' חזק, וזו
היא, דהיינו
החזק, וזו
היא, וזו
היא, וזו

- 1) Begrüßung
- 2) Wirth.
- 3) Anrede
- 4) Die e
- 5) Der
- 6) Paner
- 7) Welch
- 8) ungna
- 9) Efsch
- 10) Sinter
- 11) Gezim
- 12) Gefest
- 13) Gefel

ל' מליון, אולי דאס האנד ביטן, אנדערן מויך וואו עס דאס מטרערעט אלס ערפֿורדערט, נאך פֿערנר בפרילאן אולי ביקעדיגן, ¹⁾ ווען זיך אים מויך זייט ריד, אס ער ערשטליך ביים זיך מין ברענגן ווערט, קענטן אלס אנטווארטן, דא זיין גרום אולי זיך אנטווארט זיך מויך אנדער רייזטיין; דאמיר זאלטן זיך מן בידאכט זיין אולי מים ווען ער קומט, האלב גריטן אולי האלב גיגאקין ענטקין קאשן, ווען זיך אים מנטפאקין וואלטן.

דיא מראי טילדבורג ווארן מיט זאלציר באטמערעט דא הערן זיך מין בויזן גיטאסין וועלכע זיך ליבר ביים דען ווערט ²⁾ מויז גילעפרט ³⁾ העטן, אלס דא זיך מיט אנדערע ערשטאקן, אלס וויא מין מויזיג קאך פֿר דען קירטער, ⁴⁾ מורד מין מראי מעקירנדי ל' פֿר מין טיידר. ⁵⁾ אס זיך אנדער מוס פֿר זעהט ביקעדיגן. דען אס זיך גלייך פֿומערט זייט ⁶⁾ ווארן, וועלכע גיטאקין מיר נעהרגאך נאך פֿר טלעכטי אולי מין פֿעלטיג זייט גיהאלטן ווערדן, ⁷⁾ אס ביפֿערעכטן זיך דאך, דא מיט עטוואן דער קיסר, אלס וועלכע מיט זיין מויזן פֿיל ווייטער אלס אנדער זעהן מעכט, וויא דען גרוי הערן מויך למק הענד האבן, אולי מיינן מיכר פֿיל זיין וועגט ביים דאס האר ערשטאסין אולי ביקאשן קען. דא הערע ביזארגטן זיך, עס מעכט דער קיסר מיר גיטאכטי נאריטייט מיט וואו מויך נעשן, דא דורך זיך דען מיט מן מין דאס העכטע מוס גימאר ⁸⁾ אולי מטרמל פֿאלן, אנדערן מויך מלכער ⁹⁾ מעכטן גילאמאקין ווערדן, עס דא ווידר מן ל' פֿאקין, וואו זיך עס ל' פֿאר גילאמין העטן.

אוי מואר האטן זיך מויך קיין גריקן מורמאך זיך ל' פֿערעכטן מורד ל' ביזארגן. דען עס מיט קיין גריקט, זיך זעלבסטן ל'ס נארין ל' מאלן, זינט מאל ¹⁰⁾ דיר דורך דעם מלגומיין, וועלכע מיר מויך מונד לעבן מלריג, דא זייטיג טעמאקין אולי גרויבט ווערט. מאל זאלט פֿיל מעהר דא זייט ערווארטן, ביז דא מיינר ענטווער זעלבסטן מין נאר ווערט, מורד דורך אנדער ל'ס נארין גלייכער, ¹¹⁾ אס גיטעסין, גיזימט, ¹²⁾ גיהאלט, ¹³⁾ גיבאהרט, גיטמיט, גיוועלט אולי גיטמירן

1) Begnadigen, begnadigen.

2) Birtz.

3) Anageleppert.

4) Wie eine mauffige Raß vor dem Küfchner.

5) Oder wie eine arme meckernde Ziege vor einem Schnitter.

6) Bauersleut, Bauersleute.

7) Welche gemeiniglich ihrer Nahrung nach für schlechte und einfältige Leut gehalten werden.

8) Ungnad.

9) Efschor, möglicherweise.

10) Sintemal.

11) Gezimmert.

12) Gefeiht.

13) Gehobelt.

ווערט, אין וועלכס פאלץ זיך היינער אונדער פארעכט אונז טייטש, אויך אונדער אלעס פרוויינען, היינען נאכדעם פון יעדערס (1) אפאך טעלעטן לאזן, אונד דער זעלבי טוין (2) היינ גרעטער אונדער העכער נאך מיט, אלז ער עטוואס זיין אפאך.

אין זאלען און זינגן וויא גיראכט, אכטען דיא ארמי טילדבורגער בייא אירן אלטען היינ גלייטען וויינדייט רחט אונז היינ, אונז פונדען אלז באלד וויא אין דיא זאלען און טוהן (3) ווער. דרום אונדערטען זיא אלעס וואס מיטג וואר, אויך דע בעטע און, אין טאמל פאר דיא פפערד אונז אין קיך אונז וואס פאר זיך זעלבסטען אונטער אנדער, אלז אויך פאר דען קיסר, דא מיט יקט פאר געסען וואר, נא דא זיא דען קיסר אויך דא טאמלעכטען אין אירס פלעקען אונטערטען אונז טראקטירן זעכטען.

דעם נאך אביר היינ הערד חזירס (4) אונדער הערטען (5) עבין אונז וויינען עטוואס און פאנגען קען אלז היינ גאנלער זייב אונדער קאפף אונז זיא עבין דאמאל און אלעס אונז גלייך (6) קיין טולטעס האבין, ווייז זיא דער ערטען אונז זייב גרומע חמאס און נאכדעם אונז דעם האלבען אונז אונז ביקוואס גיווארין וואר, אלז גינגען זיא און רחט אונז זייב אונז רחטען, וועלכער גיטמאלט היינער און ערוואלן ווער, דא מיט זיא זיך קיין אונז ווייז (7) זייב דען האלז ליהן, וויא וואס זייהר און גיטעהן פלעגט, וואס און עמאטיר (8) פאר נעהאמ זייט און פאר טרוואט דא זאלע דער נאך זייהר בעטער אלז אנדער זייט זיין וואלן.

זאלכיר אונז גילעגעהייט, דאמיט גיוויינגליך ניקט גוטע ענטמטהעט, און ביגענגען אונז פאר און קוואן, וואר גיראטען אונז ערקענט, דא ווייז און דען קיסר אונז אויך זיין ערטע ווארע רייזען ווייז (9) אונטערטען, אונז זאלע און בעטען זיין, דע דער ייעניג טולטעס ווערד, וועלכער אויך דען אונדערטען טאך דען בעטען רייס ווערט אונזען קענען. דאמיט זאלען זיא זיך אלז זעמלעך וואס בידענקען אונז דא נאכט זייב דרויך טולטען. אלז גינגען דיא טילדבורגער פון אנדער, אונז וואר קיינער אונטער אלז וועלכער מיט גיראכט העט טולטעס און ווערדען. און דעטעטירטען (10) אונז און טאנדירטען (11) זיך אלז די גאנלע זייב נאכט, דא זיא דא אונדערטען קייס אונטערטען וואס זיא דא קאפף טאנדע.

נאך וואר דער חזיר הערט, (12) זיאפריד זעדין גיהייסען, אלז וועלכער אונטע

1) Bon jederm, jedem.

2) Schaun, schon.

3) Zu thun (thun).

4) Hirt, Heerde; Ghaserim, Schweine.

5) Hirten.

6) Unglück.

7) Unwillen.

8) Nemter.

9) Reimweise.

10) Serbisputirten.

11) Serstudirten.

12) Ghaserhirt, Schweinehirt.

ניט לז פאר ווערפֿין אומי קיין חזיר לז זיין זיך בדינקט, עבין אויך אונטער איר לאהלז
אויט גירעכט. דיזיר, אוב ער טוין אונטט מולטיס אונטער זיין חזיריס וואר אומי זיינן
טעטקין אונטער זיא גיווארפֿין, איין רעכטי אורדימנג אונטער זיא לז ברענגין, ווער ער
דאך גערין העכיר גיטטיגין, אומי העט זער גערין זיין חזיר גייטל 1) אורר פייטט
אויט דעם מולטיס טטאב פֿאר טויטט. דרום טטוירט ער אויך אויף פֿאר גיטעלרטיין
פֿאר גיליגטיין האטיל אומי גינג אויט טטווערי גידאנקין זאלכיר גיטטאלט אום, דט ער
דיא גאלי נאכט טאחז לז גיוועזין וואר. אלז ער זיך נון זיין זייט פֿעדריין, אזא אומי
דער ערד וואקסין, 2) זאנג גינג ארום גיוואללט האט, פֿראגט מיהם ענטליך זיין
ווייב, ווארום ער אזא אום רואיג 3) מיט, ער זאלט עט איר דאך זאגין, אוב זיא
איס אפער 4) דאריין קענט העלפֿין אומי ראטיין. אלזיין זיא קענט ניקט אויט איס
ברענגין, דיא וויל ער עט פֿאר אום ביליך 5) היילטי, ווען ער אויט דעם ראט עטווא
טוועלין זאלט. זיא זאג איס אבר און זאג און.

וויא דען דיא ווייבר אז פֿאר וויליג זיין דט זיא גערין אלט וויטן וועלין וואט
איבראל גירעט אומי גיהאנדלט ווערט, דט, אזא איר וואט גוטס פֿון איר האבין וואלט,
עט איר ניט זענגיר פֿר טוויגין זעכט. וואט זאלט דער גוייט און טוהן? פֿאר
טוויגין וואלט ער גערין דיא אוב גירעטי ראטט האטילונג, אומי זיין ווייבט גוטט
וואלט ער אויך ניט גערין פֿאר לירין, דא הערע ער ענטליך איר דען גאללין האנדל
אפייבאריט, דט ווען ער נעהאליך דען בעטטיין רייס זאלדין ווערט, זא קענט ער
אזארגין מולטיס זיין. דאך בידרייאט ער זיין ווייב הויך, דט זיא עט נומאד זאגין
זאלט, דט ער אויט דען ראט גטוועלט האט.

דא זיא זאלכט גיהערט, ווער זיא עבין אזא גערין פֿמי מולטיסין גיוועזין אלט
איר אן הער מולטיס, ערפֿוד דערא וועגין באלד וואט לז טוהן וואר. אך, זיין ליבר
אן, טפראך זיא, ביקואר דיר איבר דיין זאך ניט אזא זעהר, אומי לז דיר ניט גראי
האר 6) זיין בארט דארום וואקסין. וואט ווילטטו איר געבין, ווען איר דיר זיין רייס
זערין דט דא מולטיס ווערט. ווען דא דט טוהטט, טפראך דער חזיר הערט,
אומי איר מולטיס ווער, אזא וויל איר דיר זיין טיין פֿינקיל נאגיל מייזין פעלן 7)
קויפֿין. דיא פֿרויא; וועלזי זיין איר זין טוין אלז בירייט פֿרויא מולטיסין וואר, פֿינג
אן, מיהרין אן דא לז ביהלפֿיג לז זיין, אומי מיהם דיזין רייס פֿאר טפערעכט:

איר ליבן הערין, איר טרעט היירין

זיין הויז פֿרויא הייסט קאטריין

1) Schaafgeißel, Schweinepeitsche.

2) In seinen Federn, so aus der Erde wachsen.

3) Unruhig.

4) Efschor, f. oben.

5) Unbillig.

6) Graue Haare.

7) Einen schönen funkelnagelneuen Pelz.

זיח הוט מיין מויל מלץ וויא מיין מוויין
מזי טרינקט גערין גוטין מאכט.

דיי רייס טפראך זיח מיס מיין מויל מייליג מאל פאר, מוזי זאח מוילט מוזי
זאח לאנג ער מיהר מיהס נאך ביז ער ענטליך פאר מיינט, ער העט מיהס טוין מיין
גיטלוקט מיין מויל גיטלעסין, קימזיט מיהס דערמאן וועגן דיא גמלי נאכט וויא
ייעניר פוילרט און דען בעט ליפיל, ¹⁾ ביז דט עט טאך וואר, דעטין ער פאר מיין
בילדונג קויס ערווארטין קונט, ²⁾ זאח זעהר הויך גינג ער מיט מיין טולטים מיין בויך
טראגין. זאלטיט ווידר פארטיט מויל דיא מנדרי טילדבורג. דען זיח ביקמזין מלי
גרעטרי קעפף מוזי וואר מירר קיינר, וועלכיר מיט דיא גמלי נאכט ווער טולטים
גיזענן.

אלץ מן דער בטמיאטי טאך ערטיגן וואר, מן וועלכין זיח לו זאמן קואן, מוזי
לו דער וואהל מיין טולטים טרעטין זאלטין, דא זאלט מיינר וואונדער מיינר מוזי וואונדער
גיהערט האבן, וואס זיח פאר ליהרלי מוזי וואונד גיטלמסיי רייטן דא מאל פאר
בראכטן, מאל דס מן זיך הייליך פאר וואונדערן מוזט, וואו הער זיח זאלטי קונט
גלערנט האבן, מאל ווען זיח זאלטי מלטר בייט מירי מלטי היין וועק גליקטי חכמה
ווידר גאכט מוזי ערפאר ³⁾ גילמקט האבן מוזי עט מוזיט מוילר מוזי מיינר טאר, ⁴⁾
דט דיא גימלערטן רייטן מיט מלי מויל גלעלט זיין מוזי לו פאפיר גבראכט ווארדן,
מוזן ⁵⁾ מוזט חבר מן דיין נאך פאלגירי, זאח נאך פאר האנדן זיין ערגעלן מוזי
דא מיט בהעלפין.

דער פירי, דען דיא מנדרי רייטן רייטן זיין פאר לארן, טרעטט מריין ⁶⁾ מוזי
רייטט, נאך גאלכטין רעוירענן, ⁷⁾ מאל:

נא. נא. נא. נא.

מיך בין מיין רעכט גמלפער פוילר

מוזי לעגי מיין טפס מן דיא וואנד.

מהא! טפראך פיטר מלזט, וועלכר דער פליפער גיווענן מוזט, קענטטו עט מיט

בעטיר זאח בלייבטו וואונד דארויטין. נא, נא, לאז מיר טולטים ווערדין! פירע: ⁸⁾

מיך הייס מייטער היילבראנד

מוזי לעג מיין טפס וואונד מן דיא מוילר.

1) Räuet ihm derwegen die ganze Nacht, wie jener Bauerssohn den Bettzettel.

2) Dessen er kaum vor Einbildung erwarten konnte.

3) Hervor.

4) Immer und ewig schade.

5) Müffen.

6) Gerein.

7) Reverenz.

8) Vide! Aufgeschaut!

חיי יא! (י) טפראך דער זיבנדי, דען דער זעקסטו מאנגלט אין רוטוועלטמין
עקסעמפלאר, (י) דאס ווערטט וואלז טולטס ווערדין וואן, וואל ווער עט, ווען מ'ד עט
בעטיר מאכטו מאד ד'ך אב טעטע'ן ווער? מוירי: (י)

מ'ד בין גינגט האנס הענס'ן טטאלן (י)
מאד פ'הר מיין וואגין מיט טיטיר.

וואל ווער דיזש, טפראך דער מאכט, ראזוטא גיהיסין, מאד ראטין פ'עגער (י)
מין טילדברוק, מאד (י) גערין טולטס גווען ווער, ווען ער עט נור ווערדין קענט.
מבר מיט עט מיגליך, דט מ'ד עט ווערדין קען, מאד זאל עט יענער ניט ווערדין.
מוירי קונפעני! (י)

מן זאגט מ'ד האב מיין ליטטיגין קאפ'ן

מאד זייט מיין עבריר לויט טעליס.

מאד באלד ווערטט ניט טולטס, טפראך דער לעהגרי, מבר לזו הערן, וואז מ'ד
גילענט האב:

מיט נאזין הייס מ'ד האנס ווילזל בעק

דער טטיהט מיין היז מן יענין פלאך.

דאס ווערטט וואלז טולטס ווערן וואן, זאגט דער מיילפטי, ימ הינטר ז'ך טראגין
מיר פוארן דיא טפיסין. וואל ווער עט מבר, ווען מ'ד עט ווערדין?

וואט זאל מ'ד פ'ל רייזין מויר זאגין?

מ'ד האבי מיין פ'ולין וואנטט.

מיר האט עט דאך קיינר פאר גיטאן, טפראך דער דרילענטי; זעקט מויר,
וואט מ'ד זאגן וויל:

ווער ניט וואלז קען רייזין מאד דענקין

דען זאל מן מן דען גאליגין קייפין.

נעבין ז'ך מיט מ'ל דיז רייזין, נעבין ז'ך! טפראך האנס זאקס דער ייגרי,
וואט גילטט? מיין גוטין קען, (י) מ'ד ווערדי טולטס, ווער וויל וועטין?

מיר הערין, מ'ד זעכט גערין טולטס זין

דחם בין מ'ד לז מ'ד קאמין היר הער.

נאך פ'ל מירי רייזין ווארין דא פאר גיבראכט, וועלזי דאך מין מורגנאלי (י)

1) Ei ja!

2) Im rotwälschen Exemplar.

3) Audi, vernimm!

4) Hans Hänschen Stolz.

5) Rattenfänger.

6) So, welcher.

7) Audi cumpane! Paß auf, Kamerad!

8) Käse.

9) Im Originale.

זאם פֿון ווערסן ¹⁾ גאר פֿרעסן, מיט לֹא לייזנען ²⁾ גיווענען. מיר מיזט לֹא מעלדן, דאס ווייל זיך דיזי ביז הער ³⁾ אן גלייגטי אזוי נאך פֿיל אנדרי מעהר הערן אזוי פֿאר נעגלען לייסן, מיין דעטין דער ארזי חזיר הערט מיין היכטער אנקסט מיט ווייט דא פֿון גיטמאנדן, מיזער גיזמאגט, עס מעכט עטוואס מיין אנדער גאר קיטמאנדי רייזין חוץ דיא באהן ברענגן, אזוי דא דורך טולטס ווערדן דאס ער לֹא ריק בלייבן וואלט, אזוי אזא מעכט דער אנדרי מיזער מיר מיין מיגליג ווערטליין זאגט, וועלכט ער מיין זיין רייזין, דען ער ביז דא היין וואלט טויערד אזא הער פֿלודרט, גיהאט, ערטראק ער אלדער גיטמאלט, דאס איז דאס הערץ העט מעגלען מיין דיא בוקסין ⁴⁾ פֿאלן. דאס מן דיא כבוד ⁵⁾ מיר דיא מורדינגע מוך אן חיס קאס, דאס ער רייזין זאלט, טרעטט ער חוץ אזוי שפראך:

מיר לייבן הערין, מיך טרעט הייר הער,

מיין הויז פֿרוזא דיא הייטש קאטריין

זיח האט מיין טאבל וויח מיין חזיר

אזוי טרינקט גערן גוטין מאסט.

דאס קלינקט! דער מעכט ביטטהיין אזוי עטוואס מיזט ריכטן! שפראך אזוי רמטט הערן. דאס מן אום פֿראג גטאן וואר, פֿאלט דאס מורטליי חוץ דען חזיר הערט, ווייל ער מיין מיין רייס אזוי לואהר מיך דען לענגסטן גיזמאכט האט; דאס וואר לֹאס טולטס ערוולט אזוי אן גנומן. דען זיח האלטען גענלייך דא פֿאר, ער ווערט דעסן קיסר וואלט קעגן רייס ווייז אנטווארטן אזוי גוטי געזעממט לייטטען. לֹא דעסן אזא מיזט ער מיין האנד ווערקט מן אזוי לואהר זיגער קאסט נאך מיין בעזיס בינד, ⁶⁾ דאס זאגט דיא אנדרי אזוי פֿוארן ווארן. דעט וועגן ווייט ער זיך פֿר מיין אנדערן בייא דען קיסר לֹא טיקן. ווייל חוץ דער קיסר זיין קאמערן מיט בעזיס וואלט מיין קערן לאזן. אלזא נאס דיא חזיר הערט דען כבוד גערין אן, דאס מיט ער זאגט לייט טראגן גיגאנגן וואר, אזוי ערפֿארט מיין דער דאס, דאס דאס גליק אזוי אום גליק מיר אזא ווייט פֿון אנדער ווערן אלזא טאג אזוי נאכט. דען דער יענעג וועלכע די פֿארגי נאכט ⁷⁾ מיר מיין בעזיס בינדער אזוי מיין חזיר הערט גוועזן וואר, דער ווערט אלדער מיין גיזמאליגער טולטס לֹא טילדברג.

1) Berim, Würmer.

2) Leenen, lesen.

3) Bisher.

4) Büchsen, nd. die Hosen.

5) Kowod, Ghe.

6) Befenbinde.

7) Worige Nacht.

XIII.

Aus der wunderbaren Geschichte vom Eulenspiegel.

Unter Nr. 10, Stück 20, Jahrg. 1848 des „Serapeum“, Zeitschrift für Bibliothekwissenschaft u. s. w., von Dr. R. Raumann, führt M. Steinschneider auf: „אילן שפיגל, Eulenspiegel, allershand kurzweilige Begebenheiten und Historias“ (8., ohne Ort und Jahrzahl). Die Ausgabe ist mir nicht bekannt geworden. Doch befindet sich in meiner Sammlung eine Breslauer Ausgabe des Eulenspiegel, gleichfalls in Octav, mit der wunderlichen Bezeichnung: „Gedruckt in diesem Jahr, wo das Bier theuer war“. Der ganzen Ausdrucksweise und Schreibung nach scheint diese Ausgabe nur die genaue Uebersetzung eines ältern deutschen Volksbuchs zu sein und schwerlich weiter zurückdatirt werden zu dürfen als bis zur Mitte des vorigen Jahrhunderts, wenn schon das auch manche niederdeutsche Ausdrücke und Anklänge enthaltende Original erheblich älter sein muß. Hier folgt nach dem vollständigen Titel das erste und letzte Kapitel.

אייער וואנדערבארע געשיכטע

פאן

אילען שפיגל

וויא עס מיהט געגאנגען מיט פאן זייער יוגענד און, ביס אן טעטעסטעטן
מאטער, פאן זייעס פערנאכט אונד פערטמאנד וויא עס איז
יעדער לעזער ערפֿינדען ווערט.

(Holzschnitt.)

ברעסלויא

געדרוקט אין דיעס יאהר,
ווא דאס ביער טימאר וואהר.

דייער מיין שפיגעל וואר געביהרטיג אין דם דארף (קנעטלינג) אין (וואהלענדערטן)
אין זאקסין. זיין פאטער הייסט קאזי מיין שפיגעל. און זייער מוטער הייסט (אנא)
אייבעקין): וויא דיג מיין שפיגעל פיהר יאהר אלט וואהר אהאלט ער מיין מיט און
יוגעס אלס האנד מאלק האפטיגקייט. ער קאמ און פליי לייט און בקלאגטן זיך ביים

XIV.

איין ניא קלאג ליד

פון דער גרושי שרפה בק"ק פראנקפורט

בניגון של חמן באהשורוש שפיל.

Ein neu Klaglied von der großen Serepha ¹⁾ in der heiligen
Gemeinde (bekehilla kodesch) Frankfurt.

Nach der Weise (beniggun) des Saman im Ahasverusspiel.

אשא נהי וקינה ²⁾א איכה ³⁾ וויא זאל איך אן היבן לז זינגן אזי קלאגן פון דען גרשן וועגן,
וויא לז פֿרענקפורט אן איין איז מיין גרטה טרייִה ⁴⁾ גיוועגן.קיין הייז נאך קיין טטאך איז אין דער גמלה גאס מיט ווארן גיוועגן
אז איין חרבן ⁵⁾ איז זינט חורבן ביה המקדש ⁶⁾ מיט גיוועגן
אזי לז כי חטאנו! ⁷⁾ב בליל ד' ⁸⁾ כ"ד טבה ⁹⁾ האט המי ¹⁰⁾ איין אט אן המי ¹¹⁾ אין דען רב זיין
הייז אן גילנדן

אי אן עט רעכט מוזי דער גאסן האט אנט פֿוגדן.

אז ווארן גלייך דיא אנדעה הייז אן גילנדן,
אזי דיא הייליג טול גלייך אז ווען זיח ווארן לז זאגן גיבונדן.
אזי לז כי חטאנו!ג גרושי יולה ¹²⁾ איז גלייך אין דער קהילה ¹³⁾ גיווארן.
אן האט גלייך מיט מיין פֿאר טאמסן דיא טארן.

1) Brand und Zerstörung der Judengasse zu Frankfurt am 11. Jan. 1711.

2) אָשאַ, Essa Nehi wekinah, jetzt will ich erheben Jammer und Klage.

3) איכה, Eicha, wie.

4) Serepha, Brand.

5) Chorbbon, Verheerung.

6) Chorbbon bess hammikdosch, Verheerung des Heiligtums.

7) Oi lanu ki chotonu, Weß über uns, daß wir gesündigt haben!

8) Belail dollet, in der vierten Nacht.

9) Caph dollet Tewes, am 24. Tewes.

10) S. das Wörterbuch.

11) Ein Esch min haschamajim, ein Feuer vom Himmel.

12) Große Jelolah, großes Gejammer.

13) Kehilla, Gemeinde.

חבר יזח העטן. דיז איז מוזי מרבייט וואלז קענין טשערין,
דען יזח זיין דאך גיעפֿינט ^י מוזי פֿאר ברענט גיווארין.
מוי לזו כי חטאנו!

ד דורף דער גאסן זיין דיז לייט אז דיז אטונגעס ^י אהין מוזי הער גלחפֿן,
מוזי האבן מליז לז מיין בעטרוק טאן האפֿן,
חבר דט פֿינאר מוזי מליז פֿון מיין הויז לז דען מאדן גילחפֿן.
דט האט מרסן מוזי רייך בע"ה ^י בטרמפֿן.
מוי לזו כי חטאנו!

ה דינמט הייזר מוזי פֿערדיר הייזר ^י זיין מליז לז גלייך מין בראנד גיטמאד,
דז מוזי קיין הינץ נאך דאט גיווענן פֿר האנדן,
ביז דיז גאנלי קהילה קדושה מוזי גיגאנגן לז טאנדן,
דאט מן ניט מין ווייטט וואו מיין הויז מוזי גיטמאדן.
מוי לזו כי חטאנו!

י ווייז מן דיז טריפה האט חיבר האנט גיטאן,
זיין דיז טאר מויץ גיגאנגן מוזי פֿיל לייט מרין לז הינץ גקוואן
חבר עט מוזי בע"ה פֿיל וואון טז יטראל ^י מוועק גיקוואן.
וואט ניט פֿר ברענט מוזי, דאט מוזי ווארין מוועק גיטאן.
מוי לזו כי חטאנו!

ז ועלבי וכה ^י מוזי ביה זענטן גידעכניט ניט גיטעהן.
דער גאנץ עולם ^י טוט דרויף ימאדן מוזי קלאנגן מוזי וועהן. ^י
דיז לאנד ענייט ^י טאן קלאנגן: וויא ווייז וויא מוזי מונז גיטעהן!
חזו מיין וכה רבה ^י מוזי ניט ווארן גיהערט נאך גיטעהן!
מוי לזו כי חטאנו!

ח חמאים ^י מונן וויר האבן פֿיל בגאנגן,
דאט איר מונד פֿרנסה ^י ייאר מין ק"ק פֿרנקפורט קען דער לאנגן.

- 1) Geöffnet.
- 2) Meschugaim, Beseffene, Unfinnige.
- 3) בענוורינו הרבים, bawonossenu horabbim, um unfreer vielen Sünden willen.
- 4) Hinterhäuser und Vorderhäuser.
- 5) Mammon schel Israel, Geld der Juden.
- 6) Makka, Schlag, Niederlage, Wunde.
- 7) Aulom, Welt.
- 8) Beßen, Schmerz äußern.
- 9) Anijim, Arme; Pand-Anijim, Pandarme.
- 10) Rabbo, groß.
- 11) Chataim, Sünden.
- 12) Parnoso, Nahrung, Unterhalt.

- 1) Mechja,
- 2) für
- 3) Manden.
- 4) Haschen.
- 5) Zoros,
- 6) Jomom.
- 7) Gesar,
- 8) Méhasch.
- 9) Auf Ein.
- 10) S. eben.
- 11) Kle kad.
- 12) Jim, M.
- 13) Seine G.
- 14) Alphe r.
- 15) Pulver.
- 16) Heseck,

מוזג ויחיה י' חיו חיו חן פֿרנקפורט גיהאנגן.
עט חיו חוגו למד עניי' י' מענדין י' חין ק"ק פֿרנקפורט וואו גיהאנגן.
חיו לו כי חטאנו!

ט **פֿאנג** חיו נכבט האבן חיר עניי' פֿר ק"ק פֿרנקפורט טאן ביטן,
דאט יא חיו י' פֿאר חיו לוח' י' חול בהיטן.
הילנד טייט פֿרנקפורט חין גרטה יטן.
חיו חול יא ווייט פֿר חול חין חירן לוח' טאן ביהיטן.
חיו לו כי חטאנו!

י **יומם** וילד י' האט אן טאן חין חיו היינר תורה לערן.
עט חיו חיו גר י' אהמ' י' חין, דאט ער האט חיו זער טאן לערן.
דאך האט ער חיו עליס ואבניס י' פֿר גאסין חין לערן.
דא טאן חיר פֿון חורבן בית האקרט י' חב לערן
חיו לו כי חטאנו!

כ **כלי** קארט וכלי כסף, י' חין, מעט, קופער י' חיו חיו חין פֿרנקפורט פֿול גיווען
חול פֿר ברענט חיו פֿר גטאחלן חיו וועניג דער פֿון גינען.
זעלד לרה חיו חין עולס נאך יט גיווען,
חיר האבן למג דער פֿון לו טרייבן-חיו לו לען.
חיו לו כי חטאנו!

ג **לייב** גלייג י' חיו בעט חיו קיידר חוס חילי רבבול י' חיו לו פֿולויר י'
גיווען.
זעלד היק י' טוט אן חין גאנלן עולס דער פֿארן.

- 1) Mechja, Nahrung, Lebensunterhalt.
- 2) Für עניי.
- 3) Mädchen.
- 4) Haschem jisborach, der gelobte Gott.
- 5) Zoros, Aengste, Nöthe.
- 6) Jomom welailo, Tag und Nacht.
- 7) Gesar, Beschluß.
- 8) Mehaschem jisborach, vom gelobten Gott.
- 9) Auf Ezim weawonim, auf Holz und Stein.
- 10) S. oben.
- 11) Kle kadosch wekle kesef, heilige und silberne Gefäße.
- 12) Zinn, Messing und Kupfer.
- 13) Keine Gezeug.
- 14) Alphe rewowos, tausendmal zehntausend, viele Millionen.
- 15) Pulver.
- 16) Heseck, Schaden.

גַּעֲלֹט אַחֲרֵי גַּעֲלֹט אַחֲרֵי טַבֵּחַ (י) הָאֵת קִיּוֹן מִסְפֵּר (י) וְהָאֵת דָּא אִינוּ וְהָאֵת פֶּר לֶחֶם
פֶּלֶן זֵינן דַּעַר פֶּלֶן גִּילְפֶּן בְּרִלִית (י) אִינוּ וְהָאֵת זֵינן וְהָאֵת גִּבְרִין.
אִינוּ לֹא כִי חֲטָאנוּ!

מ **מַלְבֻּרְשֵׁי** כְּבוֹד (י) זֵינן אִינוּ גַּעֲלֹט אִינוּ פֶּלֶן אִינוּ אִינוּ טִין גִּינְעֵהן וְהָאֵת
זֵינן בַּעֲיָה (י) אִינוּ אִינוּ פֶּינְאֵר אִינוּ וְהָאֵת פֶּר לֶחֶם.
וְהָאֵת דַּעַר וְהָאֵת אִינוּ זֵינן זֵינן זֵינן, (י)
דַּעַר זֵינן אִינוּ זֵינן אִינוּ, אִינוּ וְהָאֵת זֵינן וְהָאֵת גִּבְרִין.
אִינוּ לֹא כִי חֲטָאנוּ!

נ **בִּיאָה** סְחֹרָה (י) דִּיא הָאֵת קִיּוֹן אִינוּ אִינוּ לֶחֶם,
פֶּלֶן אִינוּ לֶחֶם גִּטִּי גִטִּי אִינוּ קֶרֶטוֹן פֶּלֶן בּוֹס וְהָאֵת, (י)
זֵינן סְחֹרָה אִינוּ וְהָאֵת אִינוּ גִּדְעֵהן זֵינן,
אִינוּ אִינוּ פֶּלֶן גִּלְפֶּן טַבֵּיךְ אִינוּ חֲפֵלֶת (י) דִּיא אִינוּ זֵינן אִינוּ טִין זֵינן.
אִינוּ לֹא כִי חֲטָאנוּ!

ס **סִפְרֵי** תּוֹרָה (י) זֵינן אִינוּ דַּעַר טוֹל גִּבְרִין וְהָאֵת
לִבֵּית ר' מִלְחָן זֵינן (י) אִינוּ זֵינן בַּעֲיָה אִינוּ פֶּר בַּרְעֵט גִּינְעֵהן
גִּר פֶּלֶן אִינוּ סִפְרֵי הַקּוֹדֶשׁ (י) זֵינן בַּעֲיָה פֶּר בַּרְעֵט אִינוּ אִינוּ אִינוּ לֶחֶם.
קִינֵר קֶרֶט טַבֵּיךְ דִּיא סוֹמֵחַ (י) אִינוּ אִינוּ פֶּלֶן
גִּטִּי זֵינן זֵינן דַּעַר בַּרְעֵט זֵינן דַּעַר בַּרְעֵט טוֹל.
אִינוּ לֹא כִי חֲטָאנוּ!

- 1) Awonim towos, Edelsteine.
- 2) Mispar, Zahl.
- 3) Bedallis, in Armuth.
- 4) Malbusche kowod, Ehrenkleider.
- 5) Siehe oben 7.
- 6) Sikoron, Gedächtniß.
- 7) Neue Sedhora.
- 8) Von allerlei gute Getüch und Kartunen von Baumwoll.
- 9) Chefzos, Kostbarkeiten.
- 10) Siphre Torah, Gesetzbücher.
- 11) Lebess Rabbi Elchanan Metz, in das Haus des Rabbi E. M.
- 12) Sepher hakadosch, heiliges Buch.
- 13) Summa.

Die älteste
Mechirus Jos
Buch VI, Kap
Joseph am P
weisen oder f
1711 ausgebr
renten aus H
von Decorati
norden sei. E
nehme 1713
ältere Ausgab
bei dem Buch
sämmlichen G
mündlicher Tr
von Limburg,
Jahre 1848,
angeführt wird.
Wenn ni
geschrieben ist
he in Ton un
Hörspiel an
ner Talspeltst
figur macht, u
denen Lustspie
und einem D
Sprache selbst
sprachliche An
Grammatik u

XV.

Die Verkaufung Joseph's.

Aus dem Purimspiel יוסף מכירות.

Die älteste Nachricht über die Mechirus Joseph (מכירות יוסף, Mechirus Joseph) gibt Schudt, „Jüdische Merkwürdigkeiten“, Buch VI, Kap. 35, S. 19 fg., wo er anführt, daß die Mechirus Joseph am Purimfeste in der Wohnung des Löw Worms „zur weißen oder silbernen Kand“ zu Frankfurt einige Jahre vor dem 1711 ausgebrochenen Brande der Judengasse von jüdischen Studenten aus Hamburg und Prag mit außerordentlichem Aufwand von Decorationen, Maschinerien und sonstigen Effecten gespielt worden sei. Schudt gibt die Mechirus nach der zweiten Ausgabe, welche 1713 bei Johann Kellner in Frankfurt gedruckt ist. Die ältere Ausgabe, deren Schudt erwähnt, ist ohne Ort und Datum bei dem Buchur Löw Gingsburg zu Frankfurt gedruckt und in fast sämtlichen Exemplaren bei dem Brande verloren gegangen. Nach mündlicher Tradition bezeichnet Schudt als Verfasser den Beerman von Limburg, welcher jedoch auch von Steinschneider („Serapeum“, Jahrg. 1848, Stück 23, Nr. 146) nur als angeblicher Verfasser angeführt wird.

Wenn nun auch die Mechirus in ganz elenden Knittelversen geschrieben ist, so bleibt sie doch immer merkwürdig dadurch, daß sie in Ton und Haltung sich ganz dem ältern deutschen Lust- und Possenspiel anfügt und ebenso wie dieses den Pickelhering in seiner Tölpelhaftigkeit und dennoch schalkhaften Laune zu einer Hauptfigur macht, welche wie der Hanswurst seit dem ältesten vorhandenen Lustspiel des Peter Probst (1553): „Vom kranken Bauer und einem Doctor“ sich hervorthut. Noch auffälliger ist aber die Sprache selbst, welche überall jene verunreinigte und verborbene sprachliche Ausdrucksform der traurigsten Periode unserer deutschen Grammatik und Literatur aufweist, sodaß theilweise in der eigen-

thümlich fremdartigen Form der jüdischdeutschen Diction ganze Wörter und Sätze nur schwer zu enträthseln sind, weshalb denn auch im nachfolgenden Bruchstück, welches den Roman zwischen Potiphar's Weib Selicha und Joseph mit unerwarteter Discretion im Verhältniß zur höchst schmutzigen Behandlung des Stoffes im Ahasverusspiel enthält, die wortgetreue deutsche Uebersetzung beigefügt ist. Man kommt daher in Versuchung, die Mechirus wenn auch nicht für ein deutsches Originallustspiel, doch für die Bearbeitung eines ältern jüdischdeutschen Lustspiels zu halten, bei welcher der Verfasser es sich angelegen sein ließ, die jüdischdeutschen Idiotismen auszumerzen und dafür die zu seiner Zeit herrschende deutsche Ausdrucksweise zu geben, welche aber in der That noch buntscheckiger ist, als das gerade zu Anfang des vorigen Jahrhunderts in seiner vollsten Eigenthümlichkeit blühende Judenthümlich, wovon das schmutzige Ahasverusspiel ein viel treffenderes Bild gibt, obschon es ebenfalls als eine Nachahmung des ältern deutschen Lustspiels gelten muß.

Zum Verständniß des hier folgenden Bruchstücks, welches sich im wesentlichen an den biblischen Stoff hält, dient Folgendes. Nach dem Prolog tritt Joseph vor Jakob auf und setzt seine Brüder bei ihm an. Jakob schenkt ihm „zum Recompens ein seidenes Hemde“ aus seiner Mutter Rahel Nachlaß, wobei die Brüder ihrem Unmuth Lust machen. Ein Engel singt dem Joseph den Traum von den elf Garben vor, die sich vor ihm neigen. Joseph erzählt den Traum wieder, wodurch seine Brüder noch mehr erbittert werden. Der Engel singt wieder vom Neigen der Sonne und des Mondes vor Joseph. Joseph erzählt auch diesen Traum. Die Erbitterung der Brüder wächst; Jakob gebietet nun dem Joseph, „den Mund zu halten und auf solchen Phantasie kein datum zu stellen“, und schickt den Joseph nach den Weideplätzen zu den Brüdern. Unterwegs warnt der Engel den Joseph, welcher jedoch die Warnung mißachtet, ein „Schäferlied“ singt, zu den Brüdern gelangt und in die Grube geworfen wird, in welcher er „Klaglieder“ singt. Er wird dann an die Ismaeliten und Midianiten verkauft. Joseph singt ein Lied an seiner Mutter Rahel Grab

und wird von
ten. Die Brä
wilde Bestia
Der Wolf wir
hoch und theu
kommen ist“,
von seinem G
schen „Warte“
dingen, und
Unmuth darü

und wird von ihr singend getröstet. Dann kommt er nach Aegypten. Die Brüder berichten Joseph's Tod an Jakob, welcher „die wilde Bestia einzufangen befehlt“, die den Joseph zerrissen hat. Der Wolf wird lebendig gefangen, vor Jakob geführt und schwört hoch und theuer, „daß kein Bissen von Joseph in sein Mund gekommen ist“, worauf er entlassen wird. — Der Bickelhering ist von seinem Herrn, dem „Hoff-Mezger“ Potiphar, auf den „Menschen-Markt“ geschickt worden, um ihm einen wackern Diener zu bingen, und bleibt dem Potiphar zu lange fort, welcher seinen Unmuth darüber ausläßt:

(קאנט פוטיפער חוץ זאגט:)

איך ווייט ניט, ווארום איין לוזר פאגל דער בלייבט זיך זאגן מויד,
חוץ קאנט ניט נאך הויז,
חוץ גיבט מיר מנטווארט חוץ ביטער,
חוב ער מיר מיין דינר האט מן ביריט,
וועלכס מיר מיין הויז מונטר קוממדי קאן געבן,
זאמסט מנדרי דינטט דער נעבין.
זיך ער מיר קיין ברענגט חוץ זאל מיר נאך זאגן פֿעקסירן,
דא וויל מיר מיס דען בוקל וואקד טוירן.
(זאגן דיא ודיניס:)

איך דורך לייכטיגקייט טון מיר פֿליסיג גראטן
חוץ האפן מיר גמאד לז גניסן.
מיין קלייני נאך וואלן מיר מיס פֿאר טטעלן.
דען מיר האבן גיהערט זאלן זיך מיין דינר וועלן.
זיך קעגן זיך קיין בעטערן קריגן מויד דער וועלט
זאל וויא מיר מיין האבן גיקויפט מוין ווייט מיר מויד דעס פֿעלד.
זיין גלאנץ חוץ מין הייט מייט מוין מויד מויד לז נאטיפֿילירן.
ער טעט פֿאר מיין קיינז מעריטירן,
ביינעבן מנדרי מדינאמבלי רעדי גאר פֿיל,
מון מאס חוץ לז.
מוין ווערט מין דער ווארהייט ניט הוך עסטיאירט,
זונדרן פֿר פֿיטטאלן ווערט ער פֿר מקארטירט.
זיך זיך מיס פֿר זאגן לז זעהן,
זאל עט גלייך גיטעהן.

(זאגט פוטיפער:)

וואן מיר זאל זאגן מיין גרונדליכן זין,
זו וואר זאל מיר מיין ערליכר גמפֿיליר בין,
חוץ זאג מויד פֿר האלן:
מיר ביזמארגי, ער מייט גיטטאלן.
דען ער מייט גאר מדינך פֿון פראפֿורליאן.
דחם מעכט מיר זיין ערטטן הערן קעגן טאן.
דער נאך זעלט ער מיר ניט לז טימאר זיין מוס קיין געלט.
זונדרן מיר בילאל מין, וויא זיך זעלבסטן האבן גימעלט.
(זאגן דיא ודיניס:)

דער הער פֿר זיך מיין קלייני לייט,
זיך וואלן מיר ברענגן זאללי לייט,
דעגן מיר מין חב גיקויפט האבן,

(Kommt Potiphar und sagt:)

Ich weiß nit, warum mein loser Vogel der bleibt so lang aus
Und kommt nit nach Haus
Und gibt mir Antwort und Bescheid,
Ob er mir ein Diener hat an bereit,
Welchem ich mein Haus unter Commande kann geben
Sampt andre Dienst der neben.
So er mir kein bringt und soll mich noch lang veriren,
Da will ich ihm den Buckel wacker schmieren.

(Sagen die Midianiter:)

Ihr Durchleuchtigkeit thun mir fleißig grüßen
Und hoffen ihr Gnab zu genießen.
Ein kleine Sach wollen wir ihm vor stellen.
Denn mir haben gehört, als sie ein Diener wöllen.
So können sie kein Bessren kriegen auf der Welt
Als wie mir ihnen haben gekauft unweit hier auf dem Feld
Sein Glanz und Schenheit ist ohnmöglich zu notificiren.
Er thät vor ein König meritiren,
Beneben andre admirable Rede gar viel
Dhn Maß und Ziel.
Und werd in der Wahrheit nit hoch ästimirt,
Sondern vor vier Pistolen wert er veraccortirt.
So sie ihm verlangen zu sehen,
Soll es gleich geschehen.

(Sagt Potiphar:)

Wenn ich soll sagen mein grundlichen Sinn,
So wahr als ich ein ehrlicher Cavalier bin,
Und sag ohne Verholen:
Ich besorge, er ist gestohlen.
Denn er ist gar ablich von Proportion.
Drum möcht ich sein ersten Herrn kennen thon.
Dernach sollt er mir nit zu theuer sein um kein Geld.
Sondern ich bezahl ihn, wie sie selbstn haben gemelt.

(Sagen die Midianiter:)

Der Herr verzieh etn kleine Zeit,
So wollen mir bringen solche Leut,
Denen mir ihn abgekauft haben.

וואן ער מיין וויל לז זעלן פילן טרויערן מווי גלויבן,
וועלכט זא גיטעהן היינט דין טאג.
דא מיט ער מין קיינערלייז זאל האבן מיין קלאג.
(זאגט פוטיפאר:)

וואו ביטטו זא זאגן גיבליבן.

מוי דיני טעלזירייז מווי פאנטאסי גטריבן?
איך וויל דיר באנד ווייזן, אלז דא זאלט פאר מיר רעטפעקט טראגן.
מוי זאלט מיר גלייך זאטווארט זאגן.
גיח מיר מווי מיינס אן גייכט בייז לייט
מורר דין בוקל פאלז טלעג מיט דיר אן ברייט!
(זאגט פיקלערינג:)

בייז זא לארניג, ניט זא לארניג, מיין מין דימיטי קאך!

דאט דיר דאך דר ביקל הערינג לז קראך!

טויז דאך אן דען גרונט געק!

ער האט מיין נאס, אלז העט ער גיוויזט מיס דרעק!

האב איך דיר זא טון זאבן מווי פרייסן!

מילגער ווילטו מיר דען בוקל מיין טוייסן?

פראג נור דא לייט וועלכע מיר לז מיינן ווארטן האבן געבן מיין קליין טיז טטאנד,

דא ווערטט טון הערן דין טיפשא מווי טאנד!

דאט בעטט מיט, אלז קיינר מיט גיווענן דער בייז.

זאטט ווערטטו קוואן מין מיין איבזט גיטרייז.

דאס פאר לארן דיר ניט זא טטאנדק.

עט מיט ניט גימינט זא ארג.

דען איך האב טון לונטן גירמאכן,

אלז דיר מיין דינער האט לז גיטפראכן.

נון מוטטו מיר דאך פלאמירן,

אלז איך דען זעלבן מווי העלפן ביטריגן מווי אן פירן.

(זאגן דא מדיינס:)

מרויער, הימר האבן מיר דא זעלביג לייט,

מיט וועלכט מיר האבן פראטפראכן לז ערלייגן מווי ערווייזן הייט,

אלז מיר דין קנעכט האבן ערלייגן ווייז

מיין אב גיקויפט מווי דער רייז.

נון, מיר הערן, עפנט מייער מווד,

מוי לייגט דא ווארהייט מווי גראנד

(זאגן דא יטאעליס:)

עיש מיט מיין מאל ניט מאנדעט אלז דא ווארהייט.

זא האבן מין פון מווי גיקויפט אלז וויא ערלייגן קויף לייט.

Wann er ihnen will zu setzen viel Treuen und Glaben
Welches so geschehen heint diesen Tag,
Damit er in Keinerlei soll haben ein Klag.

(Sagt Potiphar:)

Wo bist du so lang geblieben
Und deine Schelmerei und Phantasie getrieben?
Ich will dir bald weisen, als du sollst vor mir Respect tragen
Und sollst mir gleich Antwort sagen.
Geh mir aus meinem Angesicht bei Zeit,
Oder dein Buckel voll Schläg ist dir anbereit!

(Sagt Bickelhering:)

Nit so zornig, nit so zornig, mein Indianische Klag!
Daß dich doch der Bickelhering zu frag!
Schau doch an den großen Beck!
Er hat ein Nas', als hätt er gewühlt im Dreck!
Hab ich dich so thun loben und preisen!
Izunder willst du mir den Buckel einschmeißen?
Frag nur die Leut, welche zu meinen Worten haben geben ein kleinen Stillstand.
Da werst schon hören dein Schimpe und Schand!
Das Best' ist, Keiner ist gewesen derbei.
Sonst werdt kommen in ein übles Geschrei.
Drum varzorn dich nit so stark.
Es ist nit gemeint so arg.
Denn ich hab schon Lunten gerochen,
Als dir ein Diener hat zugesprochen.
Nun mußt du mir doch flattiren,
Als ich den selben muß helfen betriegen und an führen.

(Sagen die Midianiter:)

Monsieur, hier haben mir die selbige Leut,
Mit welchen mir haben versprochen zu erzeigen und erweisen heut,
Als mir diesen Knecht haben ehrlicher Weis'
Ihnen ab gekauft auf der Reis'.
Nun, ihr Herrn, öffnet euer Mund
Und zengt die Wahrheit und Grund.

(Sagen die Ismaeliter:)

Es ist ein Mal nit anders als die Wahrheit.
Sie haben ihn von uns gekauft als wie ehrliche Kaufleut.

Abel-Lallemant, Gaunertum. III.

לסן וואר לייען האבן איר דע געלט וואסן מויל יאס מאגערן,
 מורד וועקסל מויל יאס רעזיטירן,
 וועלכס לואר דאס נאך נאך נאך נאך נאך נאך נאך נאך נאך נאך
 ווארן ער טוט נאך טענהן.
 דען דיז הערן זיין מוס מיין גרוס קוואטאס געלט מויל גיזעסן
 מויל ברויט פון מיין קייט ריזעסן.

(זאגט פוטיפער:)

ברך וואס מן מיין דיין מאמענט
 בין מיר טון גאנץ קונטענט,
 מויל מואר קויל מיט גיטלעסן.
 דאס געלט זאל מיין דורך זיין קאסירר ווערן גיטלעסן.
 פיקל הערינג, גיט לז זיינס קאסירר מיט קאסירר
 מויל זאג, ער זאל דיין קויל זייט פיר פייטלעסן לזען, עט זיין וואר.
 (זאגט פיקל הערינג:)

הער, טון מיר יא האבט מיין מיין דיין מויל גיטלעסן,
 ביפעלט מיט מויל, מויל ער דאס סעקרעט האלט זיבן גירבן.
 זא ער בלייב בלוס בלאזעסן פלעסער מיט מיין גיטלעסן,
 זאל ער דאס קאסירר מיט האבן, דרויף לז קווא.
 וואס מיר מיט אונט נאך געהן,
 קענט מיר וואס מיט דרעק ביטענהן.

(זאגט פוטיפער:)

איך דאנקי דאס הייל, מויל זאס מיר זאס מיין דיין האבן לז גיטלעסן,
 מיין דעמי ער מיין מויל זיין ווערקי ביגליקט.
 מיר ווערדי מיט זיין טארטי ערהיבן מויל ערהיבן
 מויל ווערדי מיט דאס קוואנדי מיבן גאנץ זיין הויז געבן.
 יאס, גיט מירין לז מיר!

מיר האב וואס לז דאס מיט דיר.
 וויילן מיר זעהן, מויל דאס מיר דינטט טרייט
 מויל ביפער דיר מיט פלעסער מיין קייטלעסן,
 דאס מיבן טראגן מיר דיר דאס קוואנדי פון זיינס גאנץ הויז,
 מויל דורך דיין מויל זאל מויל גיטלעסן מיין מויל מויל.
 מיר ביפעל דיר ווייטער נאך, מיר דינטט מיין,
 מויל דאס מיר. פערנער זאלט גיטלעסן זיין,
 ווייל דאס מיר ביז דאס מיט גיטלעסן מויל ביטט גיטלעסן,
 זאס ווערדי מיר זאלן דיר מיין העכער דינטט מויל לז זען.
 (זאגט יאס:)

איך זאג העכסטן דאס דעס קונט

Zum Wahrzeichen haben mir das Geld wollen auf sie assigniren,
 Oder Wechsel auf sie remittiren,
 Welches zwar Dato noch nit ist geschehn.
 Sondern er thut noch stehn.
 Denn diese Herrn sein um ein groß Quantum Geld auch geseffen
 Und brauche von ihnen keine Rimeffen.

(Sagt Potiphar:)

Nun wohl an in diesen Moment
 Bin ich schon ganz content,
 Und unser Kauf ist geschlossen.
 Das Geld soll ihnen durch meinen Kassirer werden geschossen.
 Pickelhering, geh zu meinem Kassirer im Kontor
 Und sag, er soll diesen Kaufleut vier Pistolen zahlen, es sei wahr.

(Sagt Pickelhering:)

Herr, nun ihr ja habt ein neuen Diener aufgetrieben,
 Befehlt ihm auch, als er das Secret halt sauber gerieben.
 So er Blim Blum Blorium Pulver hat einen genommen,
 Soll er die Courage nit haben drauf zu kommen.
 Wann mir ihm sonst nachgehn,
 Könnt mir wohl im Dreck bestehn.

(Sagt Potiphar:)

Ich danke die Himmel, als sie mir so ein Diener haben zu geschickt,
 Indeme er in alle seine Werke beglückt.
 Ich werde ihm sein Charge erhöhen und erheben
 Und werde ihm die Commande über ganzen mein Haus geben.
 Joseph, geh arein zu mir!
 Ich hab was zu reden mit dir.
 Weilen ich sehn, als du mir dienst treu
 Und befind dich nit falsch in Keinerlei,
 Da übertrage ich dir die Commande von meinem ganzen Haus,
 Als durch dein Mund soll Alles gehn ein und aus.
 Ich befehl dir weiter niks, nur dieses allein,
 Als du mir ferner sollst getreu sein,
 Wie du mir bis date hast gethan und bist gewesen,
 So werde ich suchen, dir ein höhern Dienst aus zu lesen.

(Sagt Joseph:)

Ich saae höchsten Dank vor dem Günst,

דען מיך בייא דעס הערן האב אונס וואנט.

מיך ווערט פערנער מיט זאנקערן.

אוי דינטט אויך דאס בעטט אן אבסערדירן.

(זאגט אליינע:)

אויך ווייז בארד מיט, וואו מיך פאר ליבט מעכערט זאל אן פאנגן.

וויין באלט אוי פלייט מיט איר פאנט בארד אן פאר פאנגן.

דען דיא ליב, דיא מיך טראג אן וויינס דינער יוסף מיט אונז מיין, אונז מיך ווייז מיט, אויך וואו פאר זאגער מיך זיט קאן גייסן מיר פאר טרייבן.

מיך האבט מיט, ווייז ליב אן גייסן, זא פאנט אן גייסן.

אבר ער מיט דער יעניי דערט מיט טוט.

מיך זעהי וואו, אונז מיך מיט בין דאס זעלביי ענטז מיין,

דאס דורך מיט ענטפערט גרויט פאנג אוי פיי.

דען מיך האב פאר עטליכ טאגן גיהאנטן מיין געשטייט (י)

אוי האב אונזר טייליך דאסן מיין גילאדן דא בייא.

זא בארד אונז זי דיין בייזעלטן דינער האבן אן גיבליקט.

דאס זיט זיך זיין טאנהייט אוי גלחלך גלחלך ערקויקט.

פאר נאך געהנט האבן זיט דיא ליבטעט אונז מיין געשטייט אוי האבן

זיך גלחלך ענטפערטעט

מיכער דיא גרויט ליב, וועלכ זיט אן מיט האבן גיבליקט.

זא האב מיך מיין ערלעלט,

אונז מיך ווייז ליב דא גלייך ענטפערט אוי קוועלט,

אונז אונז מיין גלייך בייא מיט אן גייסן מיר אן ערלעלט.

דען מיך האב טאן מויכערט זאנט מיט מיט אן גיבליקט.

אבר ער טאגט מירט אב אוי גיבט מיר קיין גיהער,

וואר מיכער מיך וויין פלייט פאס ליב פאר לער.

זא האבן זיט מיר מיין דאס פאר גיטראגן.

וועלכ זיט וואו אב אן טאגן,

מיך זאל דיא ליט אבסערדירן,

אונז מיך מיין מיינס מיין וויין קאביינטעטן פירן,

אונז מיך מירט געגן מיט אונזמיטן.

פיל ליכט טוט ער וויין ביט מירמיטן.

אן ווייז מיך מירט דאס נאך לעבן.

אויין דיא הייז וואו געבן.

1) Zu dieser Gasterei soll, nach jüdischer Legende, die Selicha alle ihre Freundinnen eingeladen haben, welche ihr wegen ihrer unverhohlenen Neigung zu Joseph Vorwürfe gemacht hatten. Selicha ließ gerade in dem Augenblick

Den ich bei dem Herrn hab umsunst.
 Ich wert ferner nit manfiren
 Alle Dienst auf das Best' zu observiren.

(Sagt Selicha:)

Ich weiß bald nit, was ich vor Liebs Affaire soll anfangen.
 Mein Blut und Fleisch ist mir fast bald all' vergangen.
 Denn die Lieb, die ich trag zu meinem Diener Joseph is unmöglich zu schreiben,
 Und ich weiß nit, auf was für Manier ich sie kann genießen oder vertreiben.
 Ich habe ihm, seine Liebe zu genießen, so oft zu gemuth't.
 Aber er ist derjenige ders nit thut.
 Ich sehe wohl, als ich nit bin das selbige Mensch allein,
 Das durch ihm empfindt große Plag und Bein.
 Denn ich hab vor etlichen Tagen gehalten eine Gasterei
 Und hab unterschiedliche Damen eingeladen da bei.
 So bald als sie diesen bemeldten Diener haben angeblickt,
 Haben sie sich sein Schanheit und Glanz ganz erquickt.
 Aber nachgehends haben sie die Liebschaft unmöglich können enthalten und haben
 sich ganz entplast

Ueber die große Lieb, welche sie zu ihm haben gesaßt.
 So hab' ich ihnen erzählt,
 Als mich seine Lieb dergleichen ängst und quält,
 Und unmöglich bei ihm zu genießen oder zu erlangen
 Denn ich hab schon öftermals mit ihm angefangen.
 Aber er schlägt mirs ab und gibt mir kein Gehör,
 Worüber ich mein Fleisch vom Leib verzehr.
 So haben sie mir ein Rath vorgetragen,
 Welche nit wohl ab zu schlagen,
 Ich soll die Zeit observiren,
 Als ich ihn aheim in mein Kabinetgen führen
 Und mich allda gegen ihm engagiren.
 Vielleicht thut er mein Bitt abjustiren.
 Nun will ich ihrem Rath nachleben.
 Allein die Himmel wollen geben,

den Joseph in den Speisesaal treten, als die Tablerinnen eine Frucht und ein
 Messer in der Hand hielten. Der Anblick des schönen Joseph soll alle so über-
 rascht haben, daß sie — sich in den Finger schnitten!

Als dieser Rath wohl von Statten soll gehen,
Damit mein Vorhaben und Willen möcht geschehen. (Ruft Selicha:)
Joseph! Mein getreuer Diener, kimm arein zu mir!
Ich will dem Herrn ein Botschaft lassen übertragen durch dir.

(Kommt Joseph anein und sagt:)

Genädigste Frau, ihr Befehl will ich nachkommen behend.
Sie wollen mirs frei anzeigen in diesen Moment.

(Sagt Selicha:)

Er soll willkommen sein,
Der liebster Diener Joseph mein.
Ich bitt, du sollst mir mein Bitt gewähren,
Welche ich schon oftermal hab thun von dir begehren,
Indem ich dich lieb in allen Stücken.
Werf auf mir deine Liebes Blicken
Und sei nit so tyrannisch und unerbärmlich gegen mir.
Seh', was vor Schwachheiten ich hab über dir.
Dann ich trag zu dir solche Inclinazion,
Drum bitt, du wollest mein Willen thon.

(Sagt Joseph:)

Zu allem bin ich der Frau Dienst verobligirt.
Allein in diesem lassen sie mich ohngemolestirt.
So sie solches führt in ihren Sinn,
Gibt ja mehr dergleichen als ich bin.
Wie soll ich mich unterstehn,
Ueber ganz meinem Herrns Gebot zu gehn.
Denn mein Herr hat mir sein ganzes Haus unter Commande gestellt,
Aber die gnädige Frau ausgenommen gemeldt.
Zu dem wärs ihr ein große Affront.
Hiemit Adieu! Sie bleiben gesund!

(Sagt Selicha:)

Ach ihr Himmel, was soll ich nun anfangen?
Ich kann unmöglich bei ihm was erlangen.
Mein guter Bickelhering, hör mich an,
Und gib mir ein Rath, wie ichs vollführen kann.
Denn es is kein ander Mittel, ich muß sterben,
Wenn ich seine Lieb nit kann genießten und erwerben!

ח'ך ויל דיר געלט אלס גוט גינג טענקן
אלס דירט זיין לעב טאג גידענקן.
(גאט פיקל הערינג:)

אײך וויל זיך מן קינדן
דען בעסטן רחמט, מלך זיך קאן פֿינדן:
זיך וואו מיט מן פֿאנגן זיט גיטלעכט
מאן ל מײס זאגן: פֿאנגטו זיך מיט בארד,
זא וויל זיך דיר זיט דיר גרעסטע טאטע
פֿר טרייבן פֿון זיינס הייז מלך הויז.
דינט זאל נאך מיט גיטלעכט זיין,
זאגדן וויל דיר זאגן מײס ברענגן דורך גרומע פֿיין.
פֿיל זיכט ווערט ער זיין הארטענקייט פֿר קערן,
זאגן ער זאל זיך ווערט ווערט הערן.
(זאגט פֿוטיער:)

דיין הייל העבן מונט דאס גמול לוי גילחטן,
 מלך מונד במך מילס מיט מיבר גמחן,
 ומריבר מיר העבן מיין גרמון פרייד.
 נא וויל מיר זיך נאמט מיין זייט
 מיר דא היין ערהיבן.
 דען דער קיינע נאמט דער גמלן הילף טמטט העבן זיך מיר דרמון ביגעבן.
 מיין גימלן זוכה מיבר מיר מונטעסליקייט
 קאן זיך מיט בימא וואהן דיין פרייד.
 מיר מיין מיט, וואס מיר מיט מיר זאל מן פמקן,
 דמט פלייט מיט מיר פון לוי גמלן פער גמלן.
 קיין מעדיקום דער זיך מיר מיר קרמקקייט פער טמטט.
 ומריבר מיר מל מיין לוסט פער געהט.
 נאמט מיר וויסן, מל דער קיינע מיט לוי נאך מיר הערן,
 נא מלמט מיר מיר דעס טמגרין מיט היין קערן.
 (זאגט זוכה:)

אויפגאבן קאן מיר פֿול בריקן זיין ווילן,
דען דער באך מילס האט זיך טאן פֿילן.
נא האט זיין טאך זאגט זיין זינט
גאנצן בייט לז וואסן דיין פֿריינד
חבר מיר האט זיך זאסן פעסליך גיחזט,
דען מיר האט זיך בידחט,
עס קאן זיך קיין זאסן פֿיגליכער זאגן בעטער טיין
זאסן יענער, וואסן עס ווילן ביגליקן.

Ich will dir Geld und Gut genug schenken
Und dir's mein Lebetag gedenken.

(Sagt Pöckelhering:)

Ich will ihr ankünden
Den besten Raht, als ich kann finden:
Sie muß ihm anfangen mit Gewalt
Und zu ihm sagen: Folgstu mir nit bald,
So will ich dich mit die größte Straf
Vertreiben von meinem Haus und Hof.
Dieses soll noch nit genügen sein,
Sondern will dich lassen umbrennen durch große Pein.
Vielleicht wert er sein Hartnäckigkeit verkehren
Wenn er solche Wort werd hören.

(Sagt Potiphar:)

Die Himmel haben uns die Gnab zugelassen,
Als unser Bach Nilus ist übergossen,
Vorüber mir haben ein großen Freud
So will ich mich sammt meine Leut
Auch dahin erheben.
Denn der König sammt der ganzen Hofstaat haben sich auch dran begeben.
Mein Gemahlin Selicha über ihr Unpäßlichkeit
Kann sie nit bewohnen diese Freud.
Ich weiß nit, was ich mit ihr soll anfangen,
Das Fleisch ist ihr vom Leib ganz vergangen.
Kein Medicus der sich auf ihre Krankheit versteht.
Vorüber mir all mein Lust vergeht.
Sollt ich wissen, als der König nit ließ nach mir hören,
So wollte ich aus dem Chagrin nit hinkehren.

(Sagt Selicha:)

Ichund kann ich vollbringen meinen Willen,
Denn der Bach Nilus hat sich than füllen.
So ist mein Schatz sammt seine Leut
Gangen beizuwohnen diese Freud.
Aber ich hab mich unpäßlich gemacht,
Denn ich hab mich bedacht,
Es kann sich kein mal füglich und besser schicken
Als jekund wenn es will beglücken.

וויילן זיך קיינער לז הויז ביפֿינד,
זאָ קאָן מיך זאָן, וויל מיך מיטן ביוועג זאָן מיכער ווידער.
מיך וויל מיך זאָןמיכער און קליידן זאָן לידן.
פֿיל לייכט קאָן מיך מיין דורך מיין טאָהייט פֿר פֿירן.
ער ווערט באַלד לז הויז און זאָגן.

דען ער מיינט נאָר מיין ווידער זאָן גאָגן. (יוסאָן טשאַלירט היר מיין.)
יוסאָן! וואָס טרעטסטו לז רוק?
דיין נאָרטיי פֿוסן האָב מיך טון גייעהן גיטאָ.
טרעט הער לז איר.

מיך האָב וואָס לז רידן מיט דיר.
מיין טאָן, דר דאָ וואָהנט מיין מיטן הערלן,
טאָ דאָך אָב מיני טאָערגלן.
טאָ מיך און, בין דאָך מיט זאָ וואָסמאָל,
זאָך נאָך זאָ קאָפּמאָל,
זאָט דאָ מיני פֿינדסט זאָנטער היינטי דאָמין זאָלן.
דאָס ליינטי איר דיין גיפֿאָלן.
זאָ דאָ דאָך מיט גאָט וויליג, ווילט דאָס בייגעבן,
זאָ זאָ מיך דאָך ברענגן זאָס, זאָס זעבן.

(זאָנטוואָרט יוסאָן:)

אַנמלאָס זיט פֿון איר מיט זאָלכי וואָרט,
זאָרד מיך געה לייכט פֿון דעסן הערן פֿאָרט.
זאָ זעלט, זאָ וויל מיך זאָסן ברענגן זאָס זעבן.
דאָס ווערט מיך דאָס הימל מיט לז געבן,
וויילן עז מיט רעכט זעסטיג ווייז גיטיכט.
דאָס פֿערכטיי מיך פֿר דאָסן ניכט.

(זאָגט זליכה:)

איך זעהי וואָל, זאָ דאָ און מיגליך ביטט לז ברענגן מיין מיין מיטמאָד.
לז דעסן זאָ מיך ביזמאָרגן, דאָס זאָכטט דען הערן ביקאָנט.
דאָסן מיך זאָנטו טאָערגלן דאָך דאָסן טאָערגל.
דאָ בין מיך פֿר זיכערט, זאָ קיינער הערט.

(זאָגט פֿיקל הערינג:)

גינעדינשטי פֿרוי, וואָס זאָך דאָך זיין פֿאָסירט,
וואָריכער מיך זאָ זיט ערלערט זאָס טאָגרייכט?

(זאָגט זליכה:)

מיין גיטרייכטער פֿיקל הערינג, מיך ווייז קיין ראהט און לז פֿאָגן
זיכער דיזי זאָטערי, וועלכי היר מיט פֿאָר גיגאָגן.
יוסאָן מיט זאָהיר גיזעגן.

Weilen sich keiner zu Haus befind,

So kann ich suchen, wie ich ihn betweg und überwind.

Ich will mich allgemach ankleiden und zieren.

Vielleicht kann ich ihn durch mein Schanheit verführen.

Er wert bald zu Haus anlangen.

Denn er ist nur ein wenig ausgangen. (Joseph spazirt herein.)

Joseph! Warum trestu zurück?

Dein närrische Possen hab ich schon gesehen genug.

Tret her zu mir.

Ich hab was zu reden mit dir.

Mein Schatz, der da wohnt in meinem Herzen,

Ihu doch ab meine Schmerzen.

Schau mich an, bin doch nit so miserabel,

Auch noch so capabel,

Als du eine findst unter hiesige Damen allen.

Drum zeige mir diesen Gefallen.

So du dich nit gutwillig willst drein begeben,

So laß ich dich brengen um, ums Leben.

(Antwort Joseph:)

Antlaß sie von mir mit solche Wort,

Oder ich geh lieber von dem Herrn fort.

Sie melt, sie will mich lassen bringen ums Leben.

Das wert ihr die Himmel nit zugeben,

Weilen es nit rechtmässiger Weis' geschieht.

Drum fürchte mich vor diesem nicht.

(Sagt Selicha:)

Ich sehe wohl, als du unmöglich bist zu bringen in ein andern Stand.

Zudem muß ich besorgen, du machst den Herrn bekannt.

Darum auch sollstu sterben durch diesem Schwert.

Da bin ich sicher, als keiner hört.

(Sagt Pickelhering:)

Genädigste Frau, was mag doch fein passirt,

Vorüber ihr so seit erzörnt und chagriniert?

(Sagt Selicha:)

Mein getreuester Pickelhering, ich weiß kein Naht anzufangen

Ueber diese Materie, welche hier ist vorgegangen.

Joseph ist allhier gewesen.

זא האב מיך גימיינט לו פֿול ברענגן זיין פֿר האבענט וועגן.
 חבר ער האט מיך ביגעגנט מיט זאלץ טאג,
 מוזי גיטפראכֿן, ער ווילט זיין הערן זאלן ביקומט.
 וויא מיך זאלסט האב גיהערט,
 זא האב מיך מין וואלן מוס ברענגן מיט דינס טווערט.
 חבר ער האט ליידר דיא פֿולסט גימאן.
 טון ביזארגי, עט מעכטי מן טאג קומן.
 זייני קליידר האט ער איר גילאזן מין דער האנד,
 מוזי זיך זאלפֿירט פֿאר טייל האפֿטיג מיט פֿר טאג.

(זאגט פֿיקל הערינג:)

געדיגשטי פֿרוי, זיא ברוכט זיך דערינט וועגן ניט לו בקיזרן.
 מיך טאג זיך מן מיינער גאט ראהט ער מינער.
 איר וואלן דעס הערן דיא זאך מן קלמאן.
 מוזי דיא זאגער פֿאר טראגן:
 יוסף ווער זא טראגט מוזי ער מייפֿרט קומן לו טפֿרינגן,
 מוזי מיך מיט גיוואלט וואלן בלומאן,
 מין דעס ער האט קיינס מיס הויז גטפֿירט.
 דאז האט מיס לו דיאז מיל טאט פֿר פֿירט.
 מוזי מן גיפֿאנגן, זייני קליידר מוזי לו לימאן.
 מוזט דען העט זיא נאך הינץ גיטרימאן,
 ווארויך ער גלייך ווער מנטפֿראגן נאקטדרייט,
 מוזי היר מיס טיך גילאזן זיין קלייט.

(זא פֿראגט פֿוטיפֿר:)

בייך פֿרוי, ווארמאן האט זיא זאלן מייפֿר מוזי לארן גיפֿאטט?
 מוזי זיא מוזי זיכט גאנץ ענטפֿאמט.
 מוזי טוט מיט זיינס פֿיקל הערינג זא ערשטעמפֿטיג דריז דיקקורן.
 מיך ביט, זיא וואל אירט ליגן מוזי מופֿירן.

(זאגט זליכה:)

זאל מיך ניט זיין לארטיג מוזי טאגרייט
 מיכר דעס פֿרעפֿיל, וועלכר איר מוזט פֿאסירט?
 מיימא דינער, וועלכן איר האבט ערשט טון דינגן,
 האט מיך מיט גיוואלט וואלן בלומאן.
 חבר זא באלד מוז ער האט מן גיפֿאנגן זיין קלייד מוזי לי לימאן,
 האב מיך זיך טון באימאן
 מוזי הינץ לו חפֿן מיט גיוואלט,
 פֿר זיך האט זאלפֿירט גאז באלד,

So hab ich gemeint zu vollbringen mein vorhabent Wesen.
 Aber er hat mich begegnet mit solche Schand,
 Und gesprochen, er wille sein Herrn machen bekannt.
 Wie ich solches hab gehört,
 So hab ich ihn wollen um brengen mit diesem Schwert.
 Aber er hat leider die Flucht genommen.
 Nun besorge, es möchte an Tag kommen.
 Seine Kleider hat er mir gelassen in der Hand,
 Und sich salvirt vortheilhaftig mit Verstand.

(Sagt Pöckelhering:)

Gnädigste Frau, sie braucht sich derentwegen nit zu bekümmern.
 Ich thu mich an euren guten Rath erinnern.
 Wir wollen dem Herrn die Sach anlagen,
 Auf diese Manier vor tragen:
 Joseph wär so tyrannisch und ereifert kommen zu springen,
 Und euch mit Gewalt wollen bezwingen,
 Indem er hat keinen im Haus gespürt.
 Das hat ihn zu dieser Uebelthat verführt
 Und angefangen, seine Kleider aus zu ziehen.
 Alsbenn hätt' sie nach Hülff geschrien,
 Worauf er gleich wär entsprungen nackenderheit,
 Und hier im Stich gelassen sein Kleid.

(So fragt Potiphar:)

Mein Frau, warum hat sie solchen Eifer und Born gefaßt?
 Als sie aus sicht ganz entpläst.
 Und thut mit meinem Pöckelhering so ernsthaftig draus discutiren?
 Ich bitt, sie woll mir's zeigen und offeriren.

(Sagt Selicha:)

Soll ich nit sein zornig und chagrinirt
 Ueber dem Frevel, welcher mir ist passirt?
 Guer Diener, welchen ihr habt erst thun dingen,
 Hat mich mit Gewalt wollen bezwingen.
 Aber so bald als er hat angefangen, sein Kleid ausziehen,
 Hab ich mich thun bemühen
 Auf Hülff zu rufen mit Gewalt,
 Er sich hat salvirt gar bald,

חזי זיין קליידר גילחון מיט טיך.
דינט מיט דיא מורמך אלז דא האט ערלערנט זיך.
(זאגט פוטיפֿער:)

פיקל העריק, טא דען בעשטיג גלייך לז זיך פֿירן,
דמיט זיך זיין קאן עקסאמינירן.

(זאגט פיקל העריק:)

הער, זיך וואגט מיט דיא ווארהייט ניט אל גלחבן,
דען ער טוט מיט גאר זון רעכט האבן.

זיך וואגט מיט ניט פֿיל עקסאמינירן,

אנדער מהי זון גיהערט מיט לאזן ארעטיקן.

(יוסף טפֿאליר זיך זיין. זאגט פוטיפֿער:)

דא ניקט ווערדיג גלחבן פֿאגל! האב זיך גימינט, דא ווערט זיך זא גיטרייח!
זא פֿירט דא זאלצי טעלזארייח,

חזי ביטט וואלט, זיין גימחזלז ביטלמחן!

עט ווער ביליג, זיך זאלט דך חס לעבן טערמחן.

זיין זיך וול זיין טערמחן חזי טוועריר מורטיל חזי טערעכן.

זא זאלטי דך זיין דעס טיכטען גיפֿענקיס טעכען,

וואו קיין זון מורד זאכט טיין

זאל זיגליך לז זעהן זיין.

מלח זאלטו דיין לעבטמח זון זילן בלייבן,

ווייל דא זאלצי ניקט ווערדיג הענדל האטט וואזן טרייבן.

(זאגט יוסף:)

געעדיגער הער, זיך ביט חוס גמח.

זא וויל זיך דיא ווארהייט ערווייזן זיין דער טאט.

דען עט מיט חוס גיווענד,

חוס ער חוזי זיגער גימחזלין ווארט ערקענט.

(זאגט פוטיפֿער:)

איך זאג ניט הערן דיני טעלזישי ווארט!

פיקל העריק, פֿיר זיין פֿארט,

חזי טויט זיין זעלבט דארטן הייזן,

וואו זיין לעבט פֿר טולט גיפֿאנגן זיין.

אל דא זאל ער פֿר ברענגן זיין לייט

ביז מוזן ווייטער ביטייר.

Und sein Kleider gelassen im Stich.

Dieses ist die Ursach, als da hat erzernt mich.

(Sagt Potiphar:)

Pickelhering, thu den Bestia gleich zu mir führen.

Damit ich ihm kann examiniren.

(Sagt Pickelhering:)

Herr, ihr mußt ihm die Wahrheit nit all glaben,

Denn er thut nit gar Unrecht haben.

Ihr mußt ihm nit viel examiniren,

Sondern ohne ohngehört ihm lassen arretiren.

(Joseph spazir herein. Sagt Potiphar:)

Du nitverdiger Galgenvogel, hab ich gemeint, du wärst mir so getreu!

So führst du solche Schelmerei,

Und bist Willens, mein Gemahl zu beschlafen!

Es wär billig, ich sollt dich am Leben strafen.

Allein ich will ein scharfer und schwerer Urtheil aussprechen.

Man sollte dich in dem tiefsten Gefängniß stechen,

Wo kein Sonn oder Mond Schein

Soll meglich zu sehn sein.

Allda sollst du dein Lebtag müssen sitzen bleiben,

Weil du solche nichtswürdige Händel hast wollen treiben.

(Sagt Joseph:)

Gnädigster Herr, ich bitt um Gnad.

So will ich die Wahrheit erweisen in der That,

Denn es ist alles umgewendt,

Als er aus seiner Gemahlin Wort erkennt.

(Sagt Potiphar:)

Ich mag nit hören deine schelmische Wort!

Pickelhering, führ ihn fort,

Und schmeiß ihn selbst dorten hinein,

Wo alle Lebensverschuldt' gefangen sein.

Allda soll er verbringen sein Zeit

Bis auf weiter Bescheid.